

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

ฟัตวา (فتوى) เป็นคำภาษาอาหรับ มาจากคำว่า ฟะตา (فَتَى) และ (فَتَى) เป็นคำนามที่เป็นรากศัพท์ (اسم مصدر) มีความเดียวกับคำว่า “อิฟตาอ์” (الإفتاء) “ฟุตยา” (فُتِيَ) หรือ “ฟุตวา” (فُتِيَ) หมายถึงการชี้แจงข้อวินิจฉัยของมุฟตีซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามในกรณีที่ต้องการข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับคำสอนของศาสนาอิสลาม ที่เน้นด้านบทบัญญัติต่างๆ

การฟัตวามีสถานภาพที่สูงส่งในระบบกฎหมายอิสลาม เป็นกิจหนึ่งที่อัลลอฮ์และเราะซูลปฏิบัติด้วยตัวเอง และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมมุสลิมเนื่องจากกฎหมายอิสลามบัญญัติว่าการฟัตวาเป็นฟัรฎูกิฟายะฮ์¹ (Al-Nawawi,1995a : 72,79) โดยมีหลักเกณฑ์ปรากฏอยู่ในอัลกุรอานและสุนนะฮ์อย่างชัดเจน สถานภาพของการฟัตวาและความสำคัญดังกล่าวปรากฏให้เห็นในสังคมมุสลิมไทย จากการที่มีการนำไปปฏิบัติโดยผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้ทำหน้าที่ฟัตวา เช่น จุฬาราชมนตรี นักวิชาการอิสลาม คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือในฐานะผู้ขอคำ ฟัตวา เช่น ชาวมุสลิมทั่วไปที่ต้องการทราบบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามในกรณีใดๆ ที่ได้เกิดขึ้น หรือหน่วยงานของรัฐในฐานะผู้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวมุสลิม

การฟัตวามีสถานภาพที่สูงส่งในระบบกฎหมายอิสลาม เป็นกิจหนึ่งของอัลลอฮ์ที่พระองค์ปฏิบัติเอง ดังที่พระองค์กล่าวว่า

﴿ وَدَسَّطْنَاكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ﴾

(النساء : 127)

¹ ฟัรฎูกิฟายะฮ์ หรือวาญิบกะฟาอีย์ หมายถึง สิ่งที่ศาสนบัญญัติให้เกิดขึ้นโดยไม่เจาะจงว่าให้บุคคลใดกระทำ (Al-Zuhaili,1986a : 62)

ความว่า “ และพวกเขาจะขอให้ท่านพิตวาในเรื่องของบรรดาหญิง
จงกล่าวเถิดว่าอัลลอฮฺจะพิตวาให้แก่พวกท่านในเรื่องของนางเหล่านั้น...”
(อัลนิสาอ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 127)

﴿ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلْبَةِ ۚ إِنَّ امْرَأًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وُلْدٌ وَلَا أُولَٰئِهِ
أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وُلْدٌ ۚ فَإِنْ كَانَ لِتِثْنَيْنِ فَلَهُمَا
الثُّلُثَانِ ۚ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
أَنْ تَضَلُّوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

(النساء : 176)

ความว่า “ เขาเหล่านั้นขอให้ท่านพิตวา จงกล่าวเถิดว่า อัลลอฮฺจะพิตวาให้แก่พวกท่านในเรื่องของผู้เสียชีวิตที่ไม่มีบิดาและบุตร คือถ้าชายคนหนึ่งตาย โดยที่เขาไม่มีบุตรแต่มีพี่สาวหรือน้องสาวคนหนึ่งแล้ว นางจะได้รับครึ่งหนึ่งของมรดกที่เขาได้ทิ้งไว้ และขณะเดียวกันเขาก็จะได้รับมรดกของนาง หากนางไม่มีบุตร แต่ถ้าปรากฏว่าพี่สาวหรือน้องสาวของเขามีด้วยกันสองคน ทั้งสองนั้นจะได้รับสองในสามจากมรดกที่เขาได้ทิ้งไว้ แต่ถ้าพวกเขาเป็นพี่น้องหลายคนทั้งชายและหญิง สำหรับชายจะได้รับเท่ากับส่วนได้ของหญิงสองคน ที่อัลลอฮฺทรงแจกแจงแก่พวกท่านนั้น เนื่องจากการที่พวกเขาหลงผิดและอัลลอฮฺนั้นทรงรอบรู้ในทุกสิ่งทุกอย่าง ”

(อัลนิสาอ : 176)

การพิตวายังเป็นกิจหนึ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้ปฏิบัติและวางกฎเกณฑ์เอาไว้ ต่อมาในสมัยเศาะหาบะฮฺ เคาะลีฟะฮฺซึ่งเป็นประมุขของรัฐอิสลามต่างทำหน้าที่พิตวาไปพร้อม ๆ กับเศาะหาบะฮฺท่านอื่น ๆ แม้ว่าบทบาทของเคาะลีฟะฮฺด้านการพิตวาจะมีความแตกต่างกับบทบาทของท่านเราะสูล ﷺ ซึ่งดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐไปพร้อมกับการเป็นเราะสูล และในยุคหลังจากนั้นมา มีการปรับเปลี่ยนบทบาทด้านการพิตวา โดยบทบาทด้านการพิตวาได้รับการสืบทอดโดยนักวิชาการในยุคต่าง ๆ จนกระทั่งในยุคราชวงศ์ออตโตมาน มีการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่พิตวาโดยเฉพาะ เรียกตำแหน่งนี้ว่า มุฟตีย์ รูปแบบการพิตวาเช่นนี้ได้รับ

ความนิยมจากโลกมุสลิมทั่วไป และยังคงถือปฏิบัติสืบเนื่องต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน² นอกจากนี้เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมต่างยืนยันถึงความสำคัญของการ พัตวา เนื่องจากเมื่อปรากฏว่ามีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ผู้ทำหน้าที่พัตวาก็จะมีหน้าที่ชี้แจงเกี่ยวกับ บทบัญญัติของอิสลามในกรณีนั้น ๆ แก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สังคมเสื่อมถอย การ พัตวาจะมีบทบาทที่สำคัญในการปฏิรูปทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา หรือ ในด้านพฤติกรรมต่าง ๆ โดยมีวิวัฒนาการตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดมา

ด้วยเหตุดังกล่าวการพัตวาจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมุสลิมในประเทศไทย เมื่อเกิดข้อสงสัยใด ๆ ในทางศาสนาอิสลาม สังคมมุสลิมก็จะขอคำพัตวาจากนักวิชาการอิสลาม โดยบทบาททางวิชาการของนักวิชาการเหล่านี้มีความโดดเด่นเป็นอย่างยิ่ง มีหลักฐานปรากฏ อยู่ในรูปของเอกสารการพัตวา เช่น ตำราฟุรอุ อัลมะสาลิล (فروع المسائل) ของ ดาวูด บิน अबดุลลอฮ์ อัลฟาฏอนีย์³ ตำราอัลพะตาวอัลฟาฏอนีย์ยะฮู (الفتاوى الفطانية) ของ อะหมัด บิน มุฮัมมัดชัยน์ บินมุศฎาะฟา อัลฟาฏอนีย์⁴ นอกจากสองท่านดังกล่าวแล้ว ยังมีนักวิชาการ อิสลามชาวปัตตานี ที่มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับการพัตวาและได้รับการยอมรับจากโลกมุสลิม

² ดูรายละเอียดประวัติความเป็นมาของการพัตวา ในหัวข้อ 2.3 ประวัติความเป็นมาของการพัตวา

³ ดาวูด บิน अबดุลลอฮ์ อัลฟาฏอนีย์ เป็นนักวิชาการอิสลามคนสำคัญคนหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีนามเต็มว่า ดาวูด บิน अबดุลลอฮ์ บินอิสรีส บิดาชื่อว่า अबดุลลอฮ์ มารดาชื่อว่า วันสะละมะฮ์ บินติ โต๊ะบัน ดา วันสุ บิน โต๊ะกายา รักนา ตีราญา มารดามีต้นตระกูลจากราชวงศ์จาม เกิดเมื่อ ปี ฮ.ศ. 1183 ตรงกับ ค.ศ. 1769 ที่กรือเซะ จังหวัดปัตตานีปัจจุบัน และเสียชีวิตปี ค.ศ. 1846 ที่เมืองฏอฮ์ฟ ประเทศ ซาอุดีอาระเบีย (Muhammad Zaini bin Yahya , et al. , 2001 : 2) เป็นนักวิชาการอิสลามที่โดดเด่นที่สุด คนหนึ่งในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และนานาชาติในช่วงคริสต์ศตวรรษ ที่ 19 เป็นนักวิชาการอิสลามชาว ปัตตานีคนแรกที่วางรากฐานทางวิชาการอิสลามและการเขียนตำราทางวิชาการอิสลามให้กับชาวปัตตานี (Ahmad Zuhdi Ismail , 2001) ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะฮัจญ์มาลาญ ในนาม “Sheikh Haji Jamaah al-Jawi ” ที่นครมักกะฮ์และมะดีนะฮ์ และเป็นชาวมาลาญคนแรกที่ได้ดำรงตำแหน่งอิหม่ามและ เคาะฎิบประจำสำนักอัลชาฟีอีย์ ที่มีสยิดหะรอม ได้รับการแต่งตั้งขึ้นยศจากอาณาจักรออตโตมาน ชั้น “อัล อาลิม อัลอัลลามะฮ์ อัลอาริฟ อัลร็อบบานีย์ ” (Wan Mohd Shaghir bin Abdullah, 1990: 9 ; Wan Mohd Shaghir bin Abdullah, 2001: 4)

⁴ อะหมัด บิน มุฮัมมัดชัยน์ บินมุศฎาะฟา อัลฟาฏอนีย์ เกิดเมื่อ วันที่ 5 ชะบาน ฮ.ศ.1272 ตรงกับวันที่ 10 เมษายน ค.ศ.1856 ที่สะนอจันจา ยามู จังหวัดปัตตานี เสียชีวิตเมื่อ วันที่ 11 ชุลฮิจญะฮ์ ฮ.ศ. 1325 ตรงกับ 14 มกราคม ค.ศ. 1908 เป็นนักวิชาการอิสลามที่โดดเด่นที่สุดคนหนึ่งในแถบเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้และนานาชาติ Prof. C.S. Hurngronje ให้สมญานามท่านว่าเป็น A Servant of Merit’ เรียบเรียงตำรา ทั้งหมด 102 เล่ม เป็นภาษาอาหรับ 51 เล่ม ภาษามาลาญ 51 เล่ม เป็นคนต้นคิดให้อาณาจักรออตโตมาน รับรองและจัดพิมพ์เผยแพร่ตำราวิชาการอิสลามภาษามาลาญ และเคยได้รับการแต่งตั้งจากอาณาจักรอูษมานี ยะฮ์ให้เป็นผู้แก้ปัญหาทางวิชาการอิสลามที่กรุงเบรุตและอียิปต์ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาทางเมืองของ โลกมาลาญในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 (Wan Mohd Shaghir bin Abdullah, 2001: 6 – 7 ; Kamaruddin Haji Salleh , et al., 2001 : 15)

ได้แก่ มะฮฺมูด ชุสฎีย อัลฟาฏอนีย ซึ่งเป็นหนึ่งในนักวิชาการอิสลามทั่วโลกมุสลิม จำนวน 72 คน ที่ร่วมประชุมและลงนามในคำพิพากษา “ อัลฟัตวา อัลอะลียะฮฺ ” ที่นครมักกะฮฺ เมื่อวันที่ 22 เราะญับ ฮ.ศ.1341 (ค.ศ. 1923) ในสมัยการปกครองของสุลต่านชะรีฟ หุสซัยน์ และได้รับฉายานามจากสุลต่านสลังอร์ว่าเป็นมุฟตีญ์ ระดับชั้น “ ชัยคุลอิสลาม ” (Wan Mohd. Shaghir Abdullah, 2001 : 12)

สิ่งเหล่านี้ยืนยันได้เป็นอย่างดีว่าการพิทวามีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมมุสลิมไทย การพิทวาในประเทศไทยมีความเกี่ยวข้องกับหลาย ๆ ฝ่าย มีความเกี่ยวข้องกับจุฬาราชมนตรีในฐานะผู้นำมุสลิมในประเทศไทย เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ในฐานะผู้นำศาสนาประจำจังหวัดนั้น ๆ และเกี่ยวข้องกับนักวิชาการอิสลามในฐานะผู้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

สำหรับจุฬาราชมนตรี ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แม้ว่าอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีมีความแตกต่างกันไปตามปัญหาและสภาพการณ์ของยุคสมัย บางยุคจุฬาราชมนตรีมีขอบเขตอำนาจที่กว้างขวางหลาย ๆ ด้าน แต่บางยุคกลับมีอำนาจหน้าที่ที่จำกัด สภาพการณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคทำให้เกิดพัฒนาการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งปัจจุบัน

จุฬาราชมนตรีเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญสำหรับชาวมุสลิมในประเทศไทย มีบทบาทที่โดดเด่น จุฬาราชมนตรีทำหน้าที่เป็นผู้นำกิจการด้านศาสนาอิสลาม และทำหน้าที่ตุลาการรับเรื่องราวร้องทุกข์และตัดสินคดีความของมุสลิมในบังคับ (เตน โตะมีนา, 2525 : 33) ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเริ่มมีขึ้นครั้งแรกในสมัยอยุธยา แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์พื้นฐานยืนยันว่า ได้รับการจัดตั้งขึ้นดังกล่าวครั้งแรกเมื่อใด อย่างช้าที่สุดคงจัดตั้งขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2145 - 2170) หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดในปัจจุบัน คือกฎหมายตราสามดวง (จุฬิศพงศ จุฬารัตน์ , 2544 : 117) ที่กล่าวถึงการจัดแบ่งการบริหารกรมท่าขวาคือพระอัยการตำแหน่งพลเรือน โดยปรากฏในกฎหมายตราสามดวงว่า พระจุฬาราชมนตรี ถือศักดินา 1400 “ ออกพระจุฬาราชมนตรี ” “ จุฬาราชมนตรี ” หรือ “ จุลา ” เป็นราชทินนามของเจ้ากรมท่าขวา ถือศักดินา 1,400 เท่ากับขุนนางราชทินนาม “ ไชติก ” เจ้ากรมท่าซ้ายฝ่ายจีน (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 หน้า 233) เอกสารของตะวันตกมักกล่าวถึงตำแหน่งขุนนางนี้ต่างกัน คือ “ ออกพระจุฬา ” “ Opera Tiula ” (ฟลิท, 2517: 4,8) “ Opra Chalawes ” (ไพโรจน์ เกษแมนกิจ (ผู้แปล) , 2512ก : 66) และ “ Opraechoela ” (นันทา สุตกุล(ผู้แปล) , 2513 : 130)

อย่างไรก็ตามในอดีตนั้นนอกจากจุฬาราชมนตรีจะทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังมีหน้าที่กำกับดูแลกิจการในกรมท่าขวา ได้แก่การค้าและการทูตกับชาวต่างชาติด้านฝั่งทะเลตะวันตก เช่น อินเดีย อาร์เมเนีย อาหรับ อิหร่าน รวมทั้งมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ มลายู จาม และรัฐในหมู่เกาะอินโดนีเซีย (จุฬิศพงศ จุฬารัตน์ , 2544 : 93) ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม พระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173 - 2198) และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

(พ.ศ. 2199 - 2225) ออกพระจุฬาราชมนตรีเจ้ากรมท่าขวา ยังมีส่วนในการประกอบการค้าและการทูตกับชาวต่างชาติด้านฝั่งทะเลตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น จีนและไต้หวันอีกด้วย (ชาเตา, 2523:49) ต่อมารวมถึงชาวตะวันตกที่ค้าขายอยู่ในบริเวณด้านตะวันตกคืออังกฤษเข้าไว้ด้วย และยังมีฐานะผู้นำประชาคมมุสลิม และทำการพิจารณาคดีของชนชาติแขกหรือคดีที่มีมุสลิมเป็นคดีความกัน ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์, 2544 : 104) ดังจดหมายของคอร์เนเลียส แวน ไนเยนโรด (Cornelis Van Nijenrode) หัวหน้าพ่อค้าชาวฮอลันดา ในกรุงศรีอยุธยา ถึงแฮนดริก แยนส์เซน ที่เมืองปัตตานี ลงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2155(ค.ศ.1612) กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมมีรับสั่งให้ออกพระจุลา เป็นผู้ไปรับพระราชสาส์นของกษัตริย์อังกฤษ ซึ่งอัญเชิญเข้ามากับเรือพ่อค้า(ไฟโรจน์ เกษแม่นกิจ (ผู้แปล), 2512 ก: 11) และในจดหมายเหตุของวันวลิต ระบุว่า จุฬาราชมนตรี เป็นหนึ่งในขุนนางสำคัญ อันประกอบด้วย ออกญากลาโหม ออกญาเกียน ออกพระทำยน้ำ ออกหลวงธรรมไตรโลก ออกพระศรีเสาวราช และออกพระจุฬา (พลิต, 2517 : 4) และจากเอกสารฮอลันดาสัมัยอยุธยา บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 17 บันทึกไว้ว่า เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยามากขึ้น ขุนนางกรมท่าขวาได้ขยายบทบาทและหน้าที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับตะวันตกโดยเฉพาะฮอลันดาและอังกฤษ ใน พ.ศ.2155 เมื่อพระราชสาส์นจากพระเจ้าเจมส์ที่ 1 แห่งอังกฤษ ได้อัญเชิญมาในเรือของพ่อค้าชื่อ นายอาดัม สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงให้ออกพระจุฬาเป็นผู้ไปอัญเชิญพระราชสาส์นนี้ การที่กษัตริย์อังกฤษส่งพระราชสาส์นถึงสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ได้สร้างความวิตกให้กับพ่อค้าฮอลันดา เนื่องจากเกรงว่าอังกฤษกับสยามจะมีสัมพันธที่ดีต่อกัน จนกลายเป็นอุปสรรคสำหรับการค้าของฮอลันดา ฮอลันดาจึงพยายามขัดขวางขบวนการนี้ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นราชทูตของสยาม ไม่ให้มีโอกาสเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอังกฤษ โดยแฮนดริก ยานซ์ นัคเทกาล (Hendrick Jansz Nachtegaal) หัวหน้าสถานีการค้าฮอลันดาประจำปัตตานีได้กักคณทูตของออกขุนศรียศไว้ในเรือเป็นเวลา 4-5 วัน เพื่อไม่ให้คณทูตสามารถร่วมเดินทางไปกับพ่อค้าชาวอังกฤษได้ทัน กรณีการกักตัวราชทูตสยาม เป็นเรื่องกระทบกระเทือนสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศเป็นอันมาก เพื่อตอบโต้การกระทำของฮอลันดา ออกขุนศรียศได้ส่งคนของเขาคือออกขุนจีน⁵ เป็นผู้นำหนังสือฟ้องร้องไปมอบให้กับออกพระจุฬาเพื่อส่งต่อให้ออกพระคลังนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แต่คอร์เนลิส ฟอน ไนเยนโรด⁶ และแมร์เทน เฮาท์

⁵ อาจเป็นขุนนางในตำแหน่ง ออกขุนไชย ขุนนางตำแหน่งล่าม (จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์ , 2544 :153)

⁶ คอร์เนลิส ฟอน ไนเยนโรด (Cornelis van Neijenrode) เป็นพ่อค้าประจำวีโอซี ในอยุธยา แมร์เทน เฮาท์แมน (Maerten Houtman) เป็นหัวหน้าสถานีการค้าของฮอลันดาประจำอยุธยา (จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์ , 2544 : 153)

แมน เจ้าหน้าที่ของฮอลันดาประจำกรุงศรีอยุธยา ได้ส่งคนไปเจรจากับพ่อค้าและนายอาตัม กัปตันอังกฤษ โดยขอร้องแกมบังคับให้กัปตันอาตัมขัดขวางไม่ให้จดหมายของออกขุนศรียศ ส่งไปยังขุนนางสยาม อย่างไรก็ตามก็ตีจดหมายฉบับนี้ได้ส่งเข้ามาโดยเรือบุตรชายของPatetonry In Canchosey และมีผู้นำไปมอบให้ออกพระจุฬา ซึ่งได้ส่งต่อถึงออกญาพระคลัง ออกญาจักรี และ Oyefismaken เสนาบดีทั้ง 4 ท่าน ได้ดำเนินการพิจารณาและสอบสวนกรณีดังกล่าว และเห็นว่าจดหมายของออกขุนศรียศไม่เป็นความจริง ออกญาพระคลังจึงตัดสินใจไม่นำจดหมาย ขึ้น ทูลเกล้า ฯ ถวายให้พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบ (นันทา สุตกุล(ผู้แปล), 2513 : 62) ในรัช สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เอกสารของญี่ปุ่นรายงานว่า ใน พ.ศ.2164 ออกพระจุฬาใน ฐานะขุนนางแห่งพระเจ้ากรุงสยามได้ส่งศุภอักษรไปถึงฮะเวงวาเจ้าเมืองนางซากิ เพื่อแจ้งข้อ ราชการเกี่ยวกับการจัดส่งคณะทูตไปยังญี่ปุ่น (ชาเตา, 2523 : 18)

ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จุฬาราชมนตรี ทำหน้าที่เป็นผู้นำกิจการด้านศาสนาอิสลาม และทำหน้าที่ตุลาการรับเรื่องราวร้องทุกข์และ ตัดสินคดีความของมุสลิมในบังคับ (เด่น โต๊ะมีนา, 2533 : 33) บทบาทหน้าที่ตุลาการรับ เรื่องราวร้องทุกข์และตัดสินคดีความของมุสลิมของจุฬาราชมนตรีดังกล่าวถูกยกเลิกไป เมื่อได้ มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ , 2544 : 130-132 , 133) ต่อมาเมื่อมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่จุฬาราชมนตรี ตำแหน่ง หน้าที่ดังกล่าวก็ยังคงถูกบัญญัติไว้ในกฎหมาย โดยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 มาตรา 3 ให้จุฬาราชมนตรี มีหน้าที่ปฏิบัติราชการส่วน พระองค์ เกี่ยวแก่การที่จะทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม และมาตรา 6 จุฬาราชมนตรีเป็น ประธานคณะกรรมการอิสลามกลางแห่งประเทศไทยโดยตำแหน่ง ใน พ.ศ. 2491 พระราช กฤษฎีกา ว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 ได้ยกเลิกความในมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และแก้ไข อำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีให้มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่กรรมการศาสนาใน กระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม

ส่วนบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการพิทักษ์ของจุฬาราชมนตรีนั้น เพิ่งมีการระบุไว้ อย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรในกฎหมายไทยครั้งแรก ใน พ.ศ. 2540 เมื่อมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ยกเลิกพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วย การศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2491 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 นี้ กำหนดให้จุฬาราชมนตรีทำหน้าที่คล้ายมุฟตี มีหน้าที่ให้ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัย ตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม ที่เป็นผลจากการให้คำปรึกษาของคณะผู้ทรงคุณวุฒิที่ จุฬาราชมนตรีแต่งตั้งขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวทำหน้าที่เสมือนคณะกรรมการพิทักษ์ของ

จุฬาราชมนตรี ด้วยเหตุนี้เองจุฬาราชมนตรีจึงได้ปฏิบัติหน้าที่พิทวาปัญหาศาสนา ดังปรากฏในเอกสารวินิจฉัยปัญหาศาสนาที่เผยแพร่ทั่วไป โดยใช้คำว่า คำวินิจฉัยตั้ง ในเอกสารเลขที่ 001/2547 และให้ความหมายคำว่า วินิจฉัยว่า เป็นการพิทวา ดังเอกสาร เลขที่ 02/2549 คำวินิจฉัยอย่างเป็นทางการนี้ได้แก่ คำวินิจฉัย ฉบับที่ 01/2549 เรื่องยาเสพติด และ คำวินิจฉัย ฉบับที่ 02/2549 เรื่องบุหรี ลงลายมือชื่อของคณะผู้ทรงคุณวุฒิจุฬาราชมนตรีและนักวิชาการที่ทำการวินิจฉัย (พิทวา)จำนวน 15 ท่าน รวมทั้งท่านจุฬาราชมนตรี (ที่นี้สำนักจุฬาราชมนตรี , 2549 : 40; สุขสาระ,2549 : 3)

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 กำหนดให้จุฬาราชมนตรีเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี⁷ การกำหนดคุณสมบัติจุฬาราชมนตรีดังกล่าว เป็นการกำหนดอย่างกว้างๆ ไม่ชัดเจนว่า มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดีนั้นเป็นอย่างไร ใช้เกณฑ์อะไร ใครหรือองค์กรใดเป็นผู้ตรวจสอบและดำเนินการตรวจสอบอย่างไร หรืออื่นๆ ทำให้ในการสรรหาจุฬาราชมนตรีตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2540 หรือในการสรรหาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2553 ในขั้นตอนการสรรหาผู้ที่ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีตามกฎหมายกระทรวง (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ข้อ 3 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาจุฬาราชมนตรี ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเสนอชื่อผู้ที่ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ผู้ซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 7 เพื่อให้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่อยู่ในที่ประชุมลงคะแนนให้ความเห็นชอบเป็นผู้ที่จะดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีได้หนึ่งชื่อ และมีกรรมการอิสลามประจำจังหวัดรับรองไม่น้อยกว่ายี่สิบคนนั้น มีผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อผู้ที่ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีบางท่าน ไม่ได้เป็นผู้มีคุณวุฒิหรือความเชี่ยวชาญทางวิชาการอิสลาม อันจะสามารถทำการพิทวาปัญหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามได้ ซึ่งท่านเหล่านั้นก็ได้รับคะแนนเสียงเช่นกัน แม้ว่าจะไม่ได้รับเลือกเป็นจุฬาราชมนตรีก็ตาม เหตุการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งยืนยันว่า การที่พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 กำหนดให้จุฬาราชมนตรีทำหน้าที่เป็นมุฟตีไปพร้อมๆ กัน โดยไม่มีกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งของรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว น่าจะเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจุฬาราชมนตรีที่มีความรู้ด้านศาสนาเป็นที่ยอมรับ แต่การวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับศาสนาก็ยังมีปัญหาด้านการยอมรับอย่างสนิทใจจากชาวมุสลิมส่วนใหญ่ เช่น กรณีผลการวิจัยของสุเทพ สันติวรานนท์ และคณะ เรื่องความคิดเห็นของประชาชนและข้าราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อข้อปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม ตามคำวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรี กรณีศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีหลายประเด็นที่ชาว

⁷ มาตรา 7 พ.ร.บ. การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

มุสลิมไม่เห็นด้วย (สุเทพ สันติวรานนท์ และคณะ, 2541 : 132) และอีกประการหนึ่งการพิตวาของจุฬาราชมนตรียังมีปัญหาในเรื่องรูปแบบ เพราะในการที่จุฬาราชมนตรีวินิจฉัยปัญหาศาสนา ตามคำปรึกษาหารือของคณะผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว กฎหมายไม่ได้กำหนดรูปแบบกฎระเบียบ หรือวิธีการใดๆ ไม่ว่าจะเป็ระเบียบ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิหรือวิธีการปรึกษาหารือ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าการพิตวานั้น จุฬาราชมนตรีสามารถใช้อำนาจ ใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติหลาย ๆ ครั้ง เช่น ความสับสนในประกาศวันอีดอฎฮา พ.ศ.2548 และใน พ.ศ. 2549 สำนักจุฬาราชมนตรี ประกาศวันอีดอฎฮา 2 ครั้ง โดยที่ประกาศแต่ละฉบับกำหนดวันต่างกัน ทำให้มุสลิมไทยแต่ละท้องที่ประกอบศาสนกิจวันอีดอฎฮาไม่ตรงกัน ทำให้ฝ่ายต่างๆ มีการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการทำงานของจุฬาราชมนตรีและคณะผู้ทรงคุณวุฒิ และยังเป็นปัญหาทำให้หน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ หรือสถานประกอบการเอกชน ที่มีพนักงานเป็นมุสลิมไม่สามารถกำหนดวันหยุดที่แน่นอนแก่พนักงานมุสลิมดังกล่าวได้ และนอกจากนั้นในอนาคตอาจเกิดปัญหาอื่น ๆ ขึ้นมาอีก

นอกจากนั้นพิตวาในประเทศไทยยังมีการดำเนินการโดยนักวิชาการอิสลามในภูมิภาคต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการพิตวาโดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และนักวิชาการอิสลาม และมีการรวบรวมคำพิตวาเป็นเอกสารทางวิชาการ ดังเช่นหนังสือศาสนสำนักงานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ที่รวมคำพิตวาของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีในกรณีต่างๆ ในปี พ.ศ. 2501 ซึ่งการพิตวาโดยนักวิชาการอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานสืบเนื่องมาตั้งแต่นักวิชาการอิสลามในยุครุ่งเรืองทางวิชาการอิสลามของปัตตานีในอดีต โดยคำพิตวาของนักวิชาการอิสลามเหล่านั้นมีการรวบรวมเป็นตำราพิตวา เช่น ตำราฟุรอุ อิลมะสาลิล (فروع المسائل) ของ ดาวูด บิน अबดุลลอฮ์ อัลฟาฏอนีย์ ตำราอัลพะตาวาอัลฟาฏอนียะฮ์ (الفتاوى الفطانية) ของ อะหมัด บิน มุฮัมมัดซัยน์ บินมุศฏาะฟา อัลฟาฏอนีย์ ⁸

อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยผู้รู้ศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะเป็โต๊ะครู นักวิชาการอิสลาม ผู้รู้ศาสนาอิสลามเหล่านั้นจะทำหน้าที่พิตวาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในรูปแบบต่างๆ รูปแบบการพิตวาที่แพร่หลายในประเทศไทยในปัจจุบัน ได้แก่ การพิตวาทางสื่ออินเตอร์เน็ต การเผยแพร่เป็นเอกสาร การพิตวาทางสื่อวิทยุ หรือโทรทัศน์ การทำหน้าที่

⁸ นอกจากสองท่านดังกล่าวแล้ว นักวิชาการอิสลามชาวปัตตานี ที่มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับการพิตวาและได้รับการยอมรับจากโลกมุสลิม ได้แก่ เติงกูมะฮฺมุด ซุซุติยฺ อัลฟาฏอนียฺ ซึ่งเป็นหนึ่งในนักวิชาการอิสลามทั่วโลกมุสลิม จำนวน 72 คน ที่ร่วมประชุมและลงนามในคำพิตวา “ อัลพิตวา อัลอะลียะฮ์ ” ที่นครมักกะฮ์ เมื่อวันที่ 22 เราะฎิฮ์ ฮ.ศ.1341 (ค.ศ. 1923) ในสมัยการปกครองของสุลต่านซะรีฟ หุสซัยน์ และได้รับฉายานามจากสุลต่านสลังออร์ว่าเป็นมุฟตีญ์ ระดับชั้น “ซัยคุลอิสลาม” (Wan Mohd. Shaghir Abdullah, 2001 : 12)

วินิจฉัยของผู้รู้เหล่านั้นไม่มีลักษณะของความเป็นทางการ ไม่มีการจำกัดขอบเขตว่าจะเหมือนหรือขัดแย้งกับพิตวาของจุฬาราชมนตรีซึ่งมีฐานะเป็นผู้นำมุสลิมหรือไม่ แม้ว่าจะเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศาสนบัญญัติตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัญหาหนึ่ง ๆ อาจมีหลายคำตอบตามการวินิจฉัยของผู้รู้แต่ละท่าน ที่มีพื้นเพทางความรู้ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ผู้คนสามารถสื่อสารกันได้ทั่วโลก ในบางครั้งผู้ขอคำพิตวา ก็อาจขอคำพิตวาจากบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรมุสลิมในต่างประเทศ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้เกิดการขัดแย้ง การละเมิดอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี เพราะต่างก็อ้างความถูกต้องตามทัศนะที่ตนเห็นพ้อง สังคมมุสลิมประสบเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์มากมาย ทั้งปัญหาในสังคมมุสลิมเอง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับศาสนิกอื่น ๆ และปัญหาสังคมทั่วไป ปัญหาในส่วนของสังคมมุสลิม เช่น เป็นการละเมิดสถานะความเป็นผู้นำมุสลิมของจุฬาราชมนตรีในฐานะผู้นำศาสนาอิสลามของมุสลิมไทย ปัญหาการไม่ยอมรับตามคำวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรี (สุเทพ สันติวรานนท์ และคณะ, 2541 : 132) ปัญหาความไม่เข้าใจกัน หรือมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกัน เพราะการเริ่มวันถือศีลอดไม่ตรงกัน การกำหนดวันฮัจญ์ไม่ตรงกัน ทั้งที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับศาสนิกอื่น ๆ เช่น การกระทบกระทั่ง ความรู้สึกแปลกแยกเพราะความแตกต่างทางด้านศาสนา การไม่คบหาสมาคมกับเพื่อนต่างศาสนา การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่นับถือศาสนาต่างกัน พิตวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสุนัข หรือพิตวาเกี่ยวกับการห้ามศาสนิกอื่นรับประทานเนื้ออุกฐิยะ⁹ หรือเนื้ออะเกีเกาะฮ์¹⁰ (Al-Nawawi, 1995b : 404) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคมทั่วไป เช่น ปัญหาหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีพนักงานเป็นมุสลิมในการกำหนดวันหยุดที่แน่นอนแก่พนักงานมุสลิมในกรณีเป็นวันหยุดที่เป็นวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม เช่น วันอีดฟิฏริ์ หรืออีดอัฎฮา และพิตวาเกี่ยวกับการจัดการที่ดินวะกัฟ¹¹

ปัญหาการละเมิดอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีดังกล่าวเป็นปัญหาละเอียดอ่อน ที่สามารถพิจารณาที่มาของปัญหา ผลกระทบด้านเสรีภาพในการนับถือศาสนา หรือผลกระทบด้านอื่น ๆ ได้หลายมุมมอง แต่โดยภาพรวมแล้วเป็นปัญหาที่หลายฝ่ายเห็นว่า

⁹ อุกฐิยะฮ์ หมายถึง สัตว์ที่เชือดเพื่อแสวงหาความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ในวันอีดอัฎฮาไปจนกระทั่งเวลาสุดท้ายของวันดีฮ์ริก (Al-Sharbini, 1997d : 376) สังคมมุสลิมในประเทศไทยมักเรียกว่า กุรบาน

¹⁰ อะเกีเกาะฮ์ หมายถึง สัตว์ที่เชือดในขณะที่โกนผมทารกแรกเกิด (Al-Sharbini, 1997d : 390)

¹¹ วะกัฟ เป็นศัพท์ที่สังคมมุสลิมไทยใช้เรียกทรัพย์สินที่เจ้าของทรัพย์สินมอบให้อัลลอฮ์เพื่อใช้ไปในทางสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ รากศัพท์เดิมมาจากคำว่า วักฟิ์ ตามทัศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ หมายถึง การจำกัดการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินประเภทที่สามารถใช้ประโยชน์ได้โดยที่ตัวทรัพย์สินนั้นยังคงอยู่ โดยที่ผู้กระทำการวักฟิ์หรือผู้โอนสิ้นสุดการถือครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นและเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ โดยที่ประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินนั้นให้ใช้ในกรณีที่ศาสนานอญูด (Al-Zuhaili, 1985d : 145-146)

เป็นปัญหาหนึ่งที่ต้องแก้ไข โดยในปี พ.ศ. 2550 มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติ พ.ศ.เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 หลายร่าง ในร่างหนึ่งที่เสนอโดยนายนิเดร์ วาบาร์และคณะมีการเสนอมาตราที่ระบุให้คำวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรีเป็นที่สุดผูกพันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การแก้ไขเพิ่มเติมมาตราดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาคณะมนตรีว่าการศาสนาอิสลามที่การพิทวาของจุฬาราชมนตรีนั่นเอง อย่างไรก็ตามการเสนอร่างพระราชบัญญัติ พ.ศ.....เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ร่างต่างๆ ดังกล่าวนั้นยังอยู่ในขั้นตอนในกระบวนการจัดทำร่างพระราชบัญญัติเท่านั้น และยังไม่มีการนำเสนอเข้าสู่สภานิติบัญญัติจนกระทั่งปัจจุบัน

ด้วยความสำคัญและปัญหาเกี่ยวกับการพิทวาที่เกิดขึ้น ทั้งปัญหาในส่วนของจุฬาราชมนตรี นักวิชาการอิสลามและปัญหาเกี่ยวเนื่องที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิทวาในประเด็นความจำเป็นในการมี มุฟตีย์แห่งประเทศไทย ความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการทำหน้าที่ และความเป็นไปได้ในการกำหนดให้มีตำแหน่งมุฟตีย์ในทางกฎหมาย จะเป็นไปได้ในรูปแบบของการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 หรือจะเป็นการให้มีพระราชบัญญัติมุฟตีย์แห่งประเทศไทย หรือทางเลือกอื่น เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางศาสนาอิสลาม ในการให้คำพิทวาที่ถูกต้อง อยู่ในกรอบของกฎหมายอิสลาม และเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านความเป็นปึกแผ่นของสังคม อันจะส่งผลดีต่อประเทศชาติโดยรวม

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องมุฟตีย์แห่งประเทศไทย : ความจำเป็น ความเป็นไปได้ และรูปแบบ เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาเพื่อศึกษาการพิทวาในบทบัญญัติอิสลาม ความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิทวาต่อความจำเป็นของมุฟตีย์แห่งประเทศไทย ความเป็นไปได้ของมุฟตีย์แห่งประเทศไทย และรูปแบบของระบบพิทวาสำหรับประเทศไทย มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการพิทวาในบทบัญญัติอิสลาม รูปแบบการพิทวาในประเทศไทย วิธีการได้มาซึ่งผู้ทำหน้าที่พิทวาในประเทศไทย ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งได้ดังนี้

ก. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพิทวาและมุฟตีย์ในบทบัญญัติ

อิสลาม

นักกฎหมายและนักวิชาการอิสลามทั้งในอดีตและปัจจุบันให้ความสำคัญกับงานเขียนเกี่ยวกับการฟัตวาและมุฟตียเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานเขียนด้านกฎหมายอิสลามและอุศูลุลฟิกฮ์ของทุกสำนักกฎหมายอิสลาม อย่างไรก็ตาม เอกสารเกี่ยวกับการฟัตวาส่วนใหญ่อยู่ในรูปของเอกสารประมวลคำฟัตวาต่อกรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อชี้แจงบทบัญญัติอิสลามในกรณีต่างๆ โดยการให้น้ำหนักแก่ทัศนคติที่ผู้รวบรวมประมวลฟัตวาเห็นด้วย เอกสารประเภทนี้มีการเรียบเรียงเป็นจำนวนมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน

เอกสารประมวลคำฟัตวาเหล่านั้น พิจารณาจากลำดับปีเสียชีวิตของผู้เขียน ได้แก่ “อัลฟะตาวา อัลคานียะฮฺ” (الفتاوى الحانية) ของ กอฎี คาน หะสัน บินมันศูร อัลอุซญุนดี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 592) “อัลฟะตาวา อัลชะฮิรียะฮฺ” (الفتاوى الظهيرية) ของ กอฎีชะฮิรุดดีน ออบูบักร มุหัมมัด บินอะหมัดอัลหะนะฟี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 619) “ฟะตาวา อิบนิ เคาะลาหฺ” (فتاوى ابن صلاح) ของอิบน์เคาะลาหฺ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 640) “กิตาบอัลฟะตาวา” (كتاب الفتاوى) ของอิซฮุดดีน บินอับดุลสละม (เสียชีวิต ฮ.ศ. 660) “ฟะตาวา อัลนะวะวี” (فتاوى النووي) ของอันนะวะวี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 676) “อัลฟะตาวา อัลกุบรอ” (الفتاوى الكبرى) ของอิบน์ตุย์มียะฮฺ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 728) “ฟะตาวา อัลสุบกี” (فتاوى السبكي) ของตะเกียตุดีน อัชชูบกี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 756) “อัลฟะตาวา อัลตะตารุ คอนียะฮฺ” (الفتاوى التاتار الحانية) ของอาลิม บินอะลาอ์ อัลดิสละวี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 800) “อัลฟะตาวา อัลบัชชาซียะฮฺ” (الفتاوى البزازية) ของอิบน์บัชซาร์ อับกัรตะรี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 827) “กิตาบ อัลฟะตาวา” (كتاب الفتاوى) ของอบุลอับบาซ อะหมัด บิน มุฮัมมัด บินชะกะรียา อัลมานะวี อัลติลมิสานีย (เสียชีวิต ฮ.ศ. 899) “อัลฟะตาวา อัลฮามดียะฮฺ” (الفتاوى الحامدية) ของมุฟตีหามิต บินมุหัมมัด อัลกุนะวี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 985) “ฟะตาวา ชิฮาบ อัลดีน อัลรอมลีย” (فتاوى شهاب الدين الرملى) ของชิฮาบุดดีน อัลรอมลีย (เสียชีวิต ฮ.ศ. 971) และ “อัลฟะตาวา อัลอินดียะฮฺ” (الفتاوى الهندية) หรือ “อัลฟะตาวา อัลออลัมกีรียะฮฺ” (الفتاوى العالمكيرية) แห่งราชวงศ์โมกุล ซึ่งเอกสารเหล่านี้ยังคงเป็นเอกสารอ้างอิงหลักในวงการกฎหมายอิสลามปัจจุบัน นอกจากนั้น ในยุคปัจจุบัน นักวิชาการอิสลาม สถาบันฟัตวาและสถาบันการศึกษาอิสลามของโลกมุสลิมก็ยังคงดำเนินการจัดทำเอกสารประเภทนี้ ดังเช่น เอกสารประมวลฟัตวาของชัยค์หะสะนัยน์ มัคคูฟ มุศฏาะฟา ชัรกอ อะลีย ญาดุลหุกก์ อับดุลอะซีซ บินบาซ ยูซุฟ อัลเกาะเราะฎอวี และท่านอื่นๆ อีกมากมาย

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ไม่ได้ศึกษาการฟัตวาในลักษณะดังกล่าว เนื่องจากเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับบทบัญญัติที่เป็นหลักเกณฑ์ในการทำคำฟัตวาเหล่านั้น ซึ่งปรากฏอยู่ในตำราอูศูล

ลุลฟิกฮ์ หรือตำราที่เกี่ยวข้อง โดยนักอุศูลฟิกฮ์หรือนักวิชาการอิสลาม ทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีการเรียบเรียงตำราเกี่ยวกับบทบัญญัติที่เป็นหลักเกณฑ์ในการพิตวาโดยเฉพาะ มีการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการพิตวาในประเด็นหลักๆ ไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ สอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้และผู้วิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์บทบัญญัติที่เป็นหลักเกณฑ์ในการพิตวาได้ค่อนข้างสมบูรณ์ ไม่ว่าตำราเหล่านั้นมีการศึกษาประเด็นที่เหมือนหรือแตกต่างกันไปก็ตาม

นักวิชาการอิสลามในอดีตมีการศึกษาเกี่ยวกับการพิตวาโดยเฉพาะดังนี้

อิบนุ อาบิติน อัลหะนะฟี¹² ใน อุกูด ร็อสม อัลมุฟตี^ย (عقود رسم المفتى) และ ชัรห์ อุกูด ร็อสม อัลมุฟตี^ย (شرح عقود رسم المفتى) ศึกษาแนวทางการพิตวา การอ้างอิงตัดสินและการอ้างอิงทัศนะทางกฎหมายอิสลามตามแนวทางสำนักอบูหะนีฟะฮ์ (Ibn 'Abidin , 1031)

อัลเกาะรอฟี¹³ ใน อัลเอียะหุกาม ฟิ ตัมยิซ อัลฟะตาวา อัน อัลอะหุกาม วะ ตะศ็อรูฟัต อัลอิมาม (الإحكام في تمييز الفتاوى عن الأحكام وتصرفات الإمام) โดยผู้เขียนศึกษาประเด็นความแตกต่างระหว่างการพิตวา คำพิพากษาและคำสั่งของประมุข อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้ศึกษากรณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เงื่อนไขและอื่นๆ (Al-Qarafi , 1995)

อิบนุเศาะลาหุ¹⁴ ในตำรา อาดาบ อัลมุฟตี^ย วัลมุสตัฟตี^ย (آداب المفتى والمستفتى) เอกสารนี้เขียนในลักษณะของหะดีษในหัวข้อต่างๆ เช่น ความสำคัญของพิตวา คุณสมบัติของมุฟตี^ย บทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและจรรยาบรรณมุฟตี^ย (Ibn Salah, 1986 : 5 - 138)

¹² อิบนุ อาบิติน อัลหะนะฟี มุฟตี^ยแห่งกรุงดามัสกัส (ฮ.ศ. 1239- ฮ.ศ.1307) นักกฎหมายอิสลาม เรียบเรียงตำรามากมาย (Kuhalah, 1993a : 172) ที่สำคัญๆ เช่น มัจญ์มูอะฮ์ ระฮะสาอิล (مجموعة رسائل)

¹³ อัลเกาะรอฟี (ฮ.ศ.626 – ฮ.ศ.648) เป็นนักวิชาการชาวอียิปต์ เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลาม อุศูลฟิกฮ์ ตัฟซีร เกิดที่อียิปต์ เรียบเรียงตำราที่สำคัญๆ เช่น อัลชะคีเราะฮ์ (الدخيرة) อัลเอียะหุกาม (الإحكام) ชัรห์ อัลตะฮะซิบ (شرح التهذيب) (Kuhalah, 1993a : 100)

¹⁴ อิบนุเศาะลาหุ (ฮ.ศ.577 – ฮ.ศ. 643) ตะกียูตติน อุษมาน บินอับดุลเราะหฺมาน นักวิชาการชาวอิรัก ผู้เชี่ยวชาญด้านหะดีษ ตัฟซีร กฎหมายอิสลาม อุศูลฟิกฮ์ หลักภาษาอาหรับ ประวัติศาสตร์ เรียบเรียงตำราที่สำคัญๆ เช่น อัลฟะตาวา (الفتاوى) อุลูมอัลหะดีษ (علوم الحديث) (Kuhalah, 1993a: 361)

อัลนะวะวี¹⁵ ในตำรา อาดาบ อัลฟัตวา วัลมุฟตีย วัลมุสตัฟตีย (آداب الفتوى والمستفتي والمفتي) มีรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นสำคัญๆของบทบัญญัติการฟัตวาในอิสลาม ในหัวข้อต่างๆ เช่น ความสำคัญของฟัตวา คุณสมบัติของมุฟตีย ประเภทของมุฟตีย บทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจรรยาบรรณในการฟัตวา และจรรยาบรรณมุฟตีย (Al-Nawawi,1988 : 13 - 86)

อะหมัด บินหัมดาน อัลหัมบะลี¹⁶ ในตำรา (صفة الفتوى والمفتي والمستفتي) ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับบทบัญญัติการฟัตวาในอิสลาม ในหัวข้อต่างๆ เช่น จรรยาบรรณสำหรับผู้ขอคำฟัตวา บทบัญญัติสำหรับผู้ขอคำฟัตวา แนวการใช้คำฟัตวาของอะหมัด บินหัมบัล คุณสมบัติของมุฟตีย ประเภทของมุฟตีย จรรยาบรรณมุฟตีย วิธีการขอคำฟัตวาและฟัตวา บทบัญญัติสำหรับผู้ขอคำฟัตวา (Ibn Hamdan, 1380)

อิบนุกัยยิม¹⁷ ในหนังสือ อือลาม อัลมุวักกีอิน อันร็อบ อัลอาละมีน (إلام الموقعين عن رب العالمين) เป็นตำราสำหรับมุฟตียโดยตรง เนื่องจากคำว่า “อัลมุวักกีอิน” ตามทัศนะของอัลนะวะวีที่รายงานทัศนะของนักวิชาการบางท่านว่าหมายถึง มุฟตีย (Al-Nawawi,1995a : 72,79) ศึกษาหัวข้อต่างๆ เกี่ยวกับการฟัตวา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการทำคำฟัตวาและวิธีการใช้แหล่งที่มาต่างๆของบทบัญญัติอิสลาม ซึ่งอิบนุกัยยิมได้กล่าวอย่างละเอียดฉบับพิมพ์โดยดาร์ อิบน์ หัซม์ เมืองตัมมาม ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในปี ฮ.ศ. 1423 มีจำนวน 5 เล่ม ประมาณ 2,000 หน้า เมื่อวิเคราะห์เชิงปริมาณ จะเห็นได้ว่า หนังสือ อือลาม อัลมุวักกีอิน อันร็อบ อัลอาละมีน มีจำนวนมากกว่า ตำราอื่นๆ ในประเภทเดียวกันถึง 20 เท่า เนื่องจากตำราอื่นๆ มีจำนวนประมาณ 100 หน้าพิมพ์เท่านั้น ทำให้นักวิชาการและนักวิพากษ์

¹⁵ อัลนะวะวี (ฮ.ศ. 631 – 676) เกิดที่หมู่บ้านนะวา เขตหะวะรอน แห่งซีเรีย ต่อมาได้มาศึกษาหาความรู้และอาศัยอยู่ที่เมืองดามัสกัส เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลาม หะดีษ และภาษาอาหรับ เรียบเรียงตำรามากมาย เช่น เราะฎะฮ์ อัลฏอลิบีน (روضة الطالبين) อัลมััจญ์มู (المجموع) ชัรห์เศาะเหียะหฺมุสลิม (شرح صحيح مسلم) (Kuhalah, 1993d : 98)

¹⁶ อะหมัด บินหัมดาน อัลหัมบะลี (ฮ.ศ. 631 – ฮ.ศ. 695) นักกฎหมายอิสลาม เป็นผู้พิพากษา เสียชีวิตที่กรุงไคโร เรียบเรียงตำราสำคัญๆ เช่น อรริอายะฮ์ อัลศุฆร (الرعاية الصغرى) อรริอายะฮ์ อัลกุบรอ (الرعاية الكبرى) (Kuhalah, 1993a : 132)

¹⁷ อิบนุกัยยิม (ฮ.ศ. 691 – ฮ.ศ.751) นักวิชาการอิสลาม นักปฏิรูปสังคม เกิดและเสียชีวิตที่กรุงดามัสกัส ศิษย์ของอิบนุตัยมียะฮ์ ที่ได้รับความทุกข์ทรมานอันเนื่องมาจากการตามทัศนะของอิบนุตัยมียะฮ์ เรียบเรียงตำราสำคัญๆ เช่น เอียะลาม อัลมุวักกีอิน (إلام الموقعين) อัลฎุรูก อัลหุกมียะฮ์ ฟี อัลลียาสะฮ์ อัลชัรียะฮ์ (الطرق الحكمية في السياسة الشرعية) (Al-Ba'labakki, 1992 : 35)

หลายท่าน ๆ วิพากษ์ไว้ว่าเป็นตำราที่กล่าวถึงกระบวนการพิตวาและมุฟตี้อย่างสมบูรณ์ที่สุด เช่น มุหัมมัด เราะเซ็ด ริฎอ อับดุลกอติร อะหมัด บัตรอน

มุหัมมัด เราะเซ็ด ริฎอ¹⁸ (Ridha , 1909 : 785) กล่าวแนะนำหนังสือนี้ว่า
سبق لنا التنويه بكتاب (إعلام الموقعين) والنقل عنه ، فأكثر قراء المنار
يعرفون قيمته ، يعلمون أنه لم يؤلف مثله أحد من المسلمين في حكمة التشريع ،
ومسائل الاجتهاد والتقليد والفتوى ، وما يتعلق بذلك ؛ كبيان الرأي الصحيح
والفاسد والقياس الصحيح والفاسد ، ومسائل الحيل ، وغير ذلك من الفوائد التي لا
يستغني عن معرفتها عالم من علماء الإسلام

อับดุลกอติร อะหมัด บัตรอน (Badran, 1996 : 207) กล่าววิพากษ์ว่า
واعلم أن أمثال هذه المباحث يكثر من ذكرها الفقهاء في كتب الفروع في
باب آداب القاضي والمفتي فلا نطيل بما هنا وقد أوسع المجال في هذا المقال الإمام
شمس الدين محمد بن قيم الجوزية في كتابه إعلام الموقعين عن رب العالمين بما لا
مزيد عليه فليراجع من أراد استطلاع الحق من بوجهه فجزاه الله خيرا

อัลกอสิมี¹⁹ ใน อัลพิตวา ฟิ อัลอิสลาม (الفتوى في الإسلام) ศึกษาเกี่ยวกับ
บทบัญญัติการพิตวาในอิสลาม ในหัวข้อต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของพิตวา
ความหมายของการพิตวา บทบัญญัติเกี่ยวกับมุฟตี๋ คุณสมบัติของมุฟตี๋ จรรยาบรรณมุฟตี๋
(Al-Qasimi , 1986)

ส่วนเอกสารของนักวิชาการยุคปัจจุบันที่เรียบเรียงตำราเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ใน
การพิตวาโดยเฉพาะ ที่ผู้วิจัยศึกษาและใช้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่
เอกสารต่างๆ ดังนี้

มุฮัมมัด สุลัยมาน อัลอัชกอ์ร ใน อัลฟุตยา วะมะนาอิญญ์ อัลอิฟตาอ (الفتيا
ومناهج الإفتاء) ศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติการพิตวาในอิสลาม ในหัวข้อต่างๆ เช่น

¹⁸ มุหัมมัด เราะเซ็ดริฎอ (ค.ศ.1865 – ฮ.ศ.1935) นักวิชาการเชื้อสายแบกแดด เชี่ยวชาญด้านหะดีษ ตัฟซีร
ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และนักการเมือง เสียชีวิตที่อียิปต์ เรียบเรียงตำราที่สำคัญ เช่น ตัฟซีรอัลกุอาน
อัลกะรีม (تفسير القرآن العظيم) อัลคิลาพะฮ์ วะ อัลอิมามะฮ์ อัลอุซมา (الخلافة والإمامة العظمى) และพะตา
วา (الفتاوى) (Kuhalah,1993c:293)

¹⁹ อัลกอสิมี (ค.ศ.1866- ค.ศ.1914) นักวิชาการอิสลามชาวซีเรีย เรียบเรียงตำราที่สำคัญ เช่น มะหาลีน
อัลตะอวีล ฟิ ตัฟซีร อัลกุอาน อัลกะรีม (محاسن التأويل في تفسير القرآن الكريم) เกาะวาอิต อัลตะหุดีษ
(قواعد التحديث) (Kuhalah,1993c:504)

ความหมาย ของพิตวา ขอบเขตอำนาจของมุฟตีย คุณสมบัติของมุฟตีย จรรยาบรรณมุฟตีย บทบัญญัติเกี่ยวกับการพิตวา การทำคำพิตวา และอำนาจผูกพันของพิตวา (Al-Ashqar , 1976)

เอกสารของ มุฮัมมัด สุลัยมาน อัลอัชกัอรฺ นี้มีความแตกต่างจากเอกสารที่เขียนเกี่ยวกับการพิตวาอื่นๆ เนื่องจากมีการศึกษาการพิตวาโดยใช้แนวทางการศึกษากฎหมายสมัยใหม่ เช่น มีการศึกษาถึงขั้นตอนการพิตวาที่อิงกับแนวการทำคำพิพากษา รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจผูกพันของพิตวาของมุฟตียของรัฐ ซึ่งเป็นข้อมูลที่เอกสารอื่นๆ ที่เขียนเกี่ยวกับการพิตวาอื่นๆ ไม่มีการศึกษาในประเด็นดังกล่าว

อามิร สะอีด อัลซีบารี ใน มะบาหิษ ฟิ อะหฺกาม อัลพิตวา (مباحث في أحكام الفتوى) ศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติการพิตวาในอิสลามในหัวข้อต่างๆ เช่น ความหมายของพิตวา การเปลี่ยนแปลงของพิตวา บทบัญญัติเกี่ยวกับมุฟตีย ความรับผิดชอบของมุฟตียกรณีเกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากพิตวา และบทบัญญัติสำหรับผู้ขอคำพิตวา (Al-Zibari , 1995)

อลีย์ บินอับบาส อัลหุกมีย์ ใน อุศูล อัลพิตวา วัตฎูบีก อัลอะหฺกาม อัลซัรอียะฮฺ ฟิ บิลาต มัยรี อัลมุสลิมีน (أصول الفتوى وتطبيق الأحكام الشرعية في بلاد غير المسلمين) ศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติการพิตวาในอิสลาม ในหัวข้อต่างๆ เช่น ความหมายของพิตวา บทบัญญัติเกี่ยวกับมุฟตีย การเปลี่ยนแปลงของพิตวา อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมและบทบัญญัติสำหรับผู้ขอคำพิตวา (Al-Hukmi , 2001)

ยูซุฟ อัลเกาะเราะะฮฺอวีย์ ใน อัลพิตวา บัยน์ อัลอินญิบาฎ วัตตะสะยียุบ (الفتوى بين الانضباط والتسيب) ศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติการพิตวาในประเด็นการยึดมั่นในกรอบของตะลีลในการทำคำพิตวา และได้วางกฎเกณฑ์ในการพิตวาสำหรับยุคปัจจุบัน (Al-Qaradhawi, 1994)

นอกจากตำราแล้ว ยังมีงานวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ในหัวข้อพิตวาที่ผู้วิจัยสามารถใช้ประโยชน์ในการวิจัยเกี่ยวกับบทบัญญัติการพิตวาในอิสลามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย งานวิจัยเหล่านั้นบางส่วนได้แก่งานวิจัยต่างๆ ดังนี้

งานวิจัยของอุสามะฮฺ อุมร์ อัลอัชกัอรฺ ในหัวข้อ มันฮัจญ์ อัลอิฟตาอฺ อินด์ อัลอิมาม อิบนิ กัยยิม อัลญะฮิยะฮฺ ดิรอสะฮฺ วัตตะสะยียุบ (منهج الإفتاء عند الإمام ابن قيم الجوزية دراسة وموازنة) ศึกษาเกี่ยวกับประวัติอิบนุกัยยิม ความหมายและประวัติความเป็นมาของการพิตวา วิธีวิทยาการพิตวาของอิบนุกัยยิม บทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิตวา มุฟตีย คุณสมบัติของมุฟตีย จรรยาบรรณมุฟตียตามทัศนะของอิบนุกัยยิม (Al-Ashqar , 2004)

งานวิจัยของ หุซัยน์ มุฮัมมัด อัลมัลลาห์ ในหัวข้อ อัลพิตวา นัซอะตุฮฺ วัตตะสะยียุบ (الفتوى نشأته وتطوراته وأصوله وتطبيقاته) ความหมาย

และประวัติความเป็นมาของการฟัตวา วิธีวิทยาการฟัตวาของสำนักอบูหะนีฟะฮ์ มาลิก อัลชาฟิอีฮ์และอะหฺมัด บทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การฟัตวา มุฟตีฮ์ คุณสมบัติของมุฟตีฮ์ จรรยาบรรณมุฟตีฮ์ (Al-Mallah, 2001)

นอกจากนั้น ในโลกตะวันตกก็มีงานเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฟัตวา เช่น Musud และคณะ ใน Islamic Legal Interpretation – Muftis and Their Fatawas หนังสือนี้อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นเนื้อหาทางทฤษฎี ที่ประกอบด้วย นิยามและสถานภาพของฟัตวาตามทัศนะของอะฮฺลิสสุนนะฮ์ ส่วนที่ 2 เป็นวิวัฒนาการของฟัตวาก่อนยุคใหม่ เช่น การฟัตวาในแอนดอลุสเซีย กระบวนการฟัตวาของอิบนุตุัยมียะฮ์ การใช้ฟัตวาไปในทางที่ผิดของมุฟตีฮ์บางคน และการฟัตวาในยุคออตโตมาน ส่วนที่ 3 ผู้เขียนวิเคราะห์ฟัตวาในศตวรรษที่ 20 บางกรณี สถาบันฟัตวาที่สำคัญๆ ของโลกมุสลิม ศูนย์ฟัตวาของอินโดนีเซีย การฟัตวาในอินเดียปัจจุบัน การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการสมรสตามทัศนะของมุฟตีฮ์ในอิหร่าน ความสัมพันธ์ระหว่างการฟัตวาและกฎหมายประเทศซาอุดีอาระเบีย ฟัตวาของสัยยิด ฆอนฎอวีย์ที่อนุมัติธุรกรรมดอกเบี้ยของธนาคาร และความสัมพันธ์ระหว่างฟัตวากับสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ (Masud. et al. , 1996)

Bunt ใน Islam in the Digital Age E-Jihad, Online Fatwas and Cyber Islamic Environments หนังสือมีบางส่วนเกี่ยวข้องกับการฟัตวา โดยมีการศึกษากรณีการฟัตวาออนไลน์ในยุคดิจิทัล พบว่าเว็บไซต์ฟัตวาออนไลน์ส่วนใหญ่ เป็นการฟัตวาโดยใช้ภาษาอังกฤษ มีการนำเสนอสารบัญญัติฟัตวาในกรณีต่างๆ ทัศนะของนักวิชาการของประเทศซาอุดีอาระเบีย เช่น อับดุลอะซีซ บินบาช อิบน์อุษัยมัยนและลูกศิษย์ รวมถึงนักวิชาการยุคก่อน เช่น อิบนุตุัยมียะฮ์ มีอิทธิพลต่อฟัตวาในเว็บไซต์ต่างๆ เหล่านี้อย่างชัดเจน (Bunt , 2003 : 142 – 147)

Kuassler ทำการวิจัยเรื่อง Defending the “ Satanic Verses” : Constructive Engagement : British-Iranian relations and the right to freedom of expression (1989–2004) วิจัยนี้ ได้ศึกษาถึงบทบาทของการฟัตวาในกรณีชัลมาน รุชดี ผู้เขียน “ Satanic Verses” เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย (Kuassler, 2008 : 149)

Nurbain ทำการวิจัยเรื่อง Ibn Qayyim’s Reformulation of the Fatwa โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากตำรา อือลาม อัลมุวัคกีฮีน อันร็อบ อัลอาละมีน (إعلام الموقعين عن رب العالمين) พบว่า อิบนุกัยยิมให้ความสำคัญกับการฟัตวาที่ไม่ถูกต้องโดยอาศัยช่องโหว่ของกฎหมาย (หียัล) อิบนุกัยยิมต้องการให้มีการปฏิรูปการฟัตวาบนพื้นฐานของหลักอัลละฮ์และมัดลละฮะฮ์ เนื่องจากเห็นว่าบทบัญญัติอิสลามโดยทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ซึ่งจะเป็นหลักประกันความเป็นพลวัตรของอิสลามที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้กระทั่งในยุคอนาคต (Nurbain, 1995 : ii)

เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ของโลกตะวันตกเหล่านั้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นเหตุผลประกอบการยืนยันถึงความสำคัญ สถานภาพของฟัตวาและมุฟตี้อย่างชัดเจนมากขึ้น

นอกจากนั้น บทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการฟัตวายังเป็นหัวข้อหลักหัวข้อหนึ่งในตำราอุศูลฟิกฮ์ ซึ่งโดยทั่วไปมักไม่ได้จัดแบ่งเป็นหัวข้อเฉพาะ แต่มักจะเขียนเป็นข้อย่อยในหัวข้อ อัลอิจญ์ติฮาดและตักลีต ดังเช่นผู้เขียนตำราต่างๆ เหล่านี้

ฟัครุดดีน อัลรอซัย²⁰ ใน อัลมะหฺซูล (المحصول) กล่าวไว้ในหัวข้อ มุฟตี้อย่างละเอียดเกี่ยวกับประเด็นสำคัญๆของการฟัตวาในอิสลาม เช่น บทบัญญัติสำหรับมุฟตี้อย่างไรในการทำฟัตวา ผู้ขอคำฟัตวา และกรณีที่อนุญาตให้ขอคำฟัตวา (Al-Razi,1992b : 66 – 94)

อัลอามิดีย²¹ ใน อัลอิหฺกามฟีอุศูล อัลอะหฺกาม (الإحكام في أصول الأحكام) เป็นข้อย่อยของหัวข้อ การตักลีต มุฟตี้อย่างไร ผู้ขอคำฟัตวา กรณีที่อนุญาตให้ขอคำฟัตวาและหัวข้อที่เกี่ยวข้อง (Al-Amidi, 2003 : 269 - 290)

อัลซาร์กะซีย²² ใน อัลบะหฺร์ อัลมุฮฺสิฎ (البحر المحیط) ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นสำคัญๆของการฟัตวา เช่น คุณสมบัติของมุฟตี้อย่างไร วิธีการฟัตวา การขอคำฟัตวา จรรยาบรรณมุฟตี้อย่างไร และวิธีการตักลีต (Al-Zarkashi, 1992 : 305 - 327)

อิบน์ญุดามะฮฺ อัลมัคดิสีย²³ ใน ราวะฎะฮฺ อัลนาฮฺร (روضة الناظر وحنة المناظر) กล่าวถึงสั้นๆ เป็นข้อย่อยของหัวข้อ การตักลีต ในกรณีการขอคำฟัตวา (Ibn Qudamah al- Maqdisi , 1399 : 382 - 384)

²⁰ อัลรอซัย (ส.ศ. 543– ส.ศ. 606) นักวิชาการอิสลาม มีความเชี่ยวชาญด้านตัฟซีร ฎุฮุมายอิสลาม อุศูลฟิกฮ์ วรรณคดี กวี การแพทย์ เรียบเรียงตำราที่สำคัญๆ เช่น มะฟาติหฺ อัลมัยบ์ ชัรหฺ อัลวะญูซ (Kuhalah,1993b : 559)

²¹ อัลอามิดีย (ส.ศ.551- ส.ศ. 631) นักวิชาการอิสลาม มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลาม อุศูลฟิกฮ์ (Kuhalah,1993b : 559) และตรรกะวิทยา

²² อัลซาร์กะซีย (ส.ศ.745- ส.ศ. 794) นักวิชาการอิสลามเชี่ยวชาญตรกีย เป็นผู้นำศาสนาอิสลามในเกาะรอพะอู คุมรอ มีความเชี่ยวชาญด้านหะดีษ ฎุฮุมายอิสลาม อุศูลฟิกฮ์ ภาษาอาหรับ เรียบเรียงตำราที่สำคัญๆ เช่น อัลบะหฺร์ อัลมุฮฺสิฎ (البحر المحیط) ชัรหฺ อัลตัมบีย (شرح التنبيه) (Kuhalah,1993c : 174)

²³ อิบน์ญุดามะฮฺ อัลมัคดิสีย (ส.ศ.705- ส.ศ. 744) นักวิชาการอิสลาม มีความเชี่ยวชาญด้านหะดีษ ฎุฮุมายอิสลาม อุศูลฟิกฮ์ ภาษาอาหรับ เรียบเรียงตำราที่สำคัญๆ เช่น ชัรหฺ อัลตัสฮีล (شرح التسهيل) (Al-Ba Ba'labakki,1992:34)

อัลชาฎิเบีย²⁴ ใน อัลมุวาพะกอด (الموافقات) เป็นข้อย่อยของหัวข้อ การพิตวาและการตักลีต ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นสำคัญๆของการพิตวา เช่น การขอคำพิตวา การตักลีต คุณสมบัติมุฟตีัย วิธีการวิเคราะห์ตาลีล (Al-Shatibi, n.d. : 261-293)

อัลเชากานี²⁵ ใน อิรชาต อัลฟูหูล อิลา ตะหุกิก อิลม์ อัลอุศูล (إرشاد الفحول إلى تحقيق علم الأصول) กล่าวถึงสั้น ๆ เป็นข้อย่อยของหัวข้อ การตักลีต บทบัญญัติเกี่ยวกับมุฟตีัยและผู้ขอคำพิตวา (Al-Shaukani, 2000b : 1081 - 1082)

การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการพิตวาในประเด็นหลัก ๆ ในตำราอุศูลฟิกฮฺเหล่านี้สอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้และผู้วิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์บทบัญญัติที่เป็นหลักเกณฑ์ในการพิตวาได้ค่อนข้างสมบูรณ์

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพิตวาและมุฟตีัยในประเทศไทย

Haji Japar Bin Haji Mat Dain (1999 : 82-85) ทำการวิจัยเรื่อง Institusi Fatwa : Peranan Dan Sumbangan Jabatan Mufti Kerajaan Negeri brunei Darussalam ได้ศึกษารูปแบบของการพิตวาในประเทศไทยประกอบเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยนี้ งานวิจัยนี้พบว่า พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พศ 2540 มาตรา 8 กำหนดให้จุฬาราชมนตรีทำหน้าที่ของมุฟตีัย มีหน้าที่ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่เกี่ยวข้องกับองค์กรอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่าม คอเต็บ หรือบิหลัน และกำหนดให้จุฬาราชมนตรีออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามจากการให้คำปรึกษาของคณะผู้ทรงคุณวุฒิที่จุฬาราชมนตรีแต่งตั้ง

²⁴ อิบรอฮีม บินมุซา อัลชาฎิเบีย เสียชีวิต ฮ.ศ. 790 เป็นทั้งนักตักฟีร และนักกฎหมายอิสลาม เป็นผู้นำสำนักมาลิก ในกรุงกรานาดา เรียบเรียงตำราสำคัญๆ เช่น “ อัลมุวาพะกอด ฟีอุศูล อัลฟิกฮฺ ” (الموافقات في أصول الفقه) “อัลเอียะติศอม” (الإعتصام) (Al-Ba’labakki, 1992 : 256)

²⁵ มุฮัมมัด บินอลี อัลเชากานี (ฮ.ศ. 1173 - 1225) เกิดที่เขตเชากาน เมืองเคาลาน เสียชีวิตที่เมืองคอนอาอู แห่งเยเมน เชี่ยวชาญด้านตักฟีร หะดีษ กฎหมายอิสลาม อุศูลฟิกฮฺ ประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณคดีอาหรับ และอื่น ๆ เป็นผู้พิพากษาแห่งเมืองคอนอาอู เรียบเรียงตำราที่สำคัญ เช่น “นัยล์ อัลเอาฏอร์” (نيل الأوطار) (Kuhalah ,1993a:282 ; Kuhalah, 1993c: 541)

ค. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจุฬาราชมนตรี

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ (2544 : 112 , 117,133) ทำวิจัยเรื่อง บทบาทและหน้าที่ ขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2153- 2435) โดยได้ศึกษาประวัติ ความเป็นมาของและอำนาจหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวาในฐานะจุฬาราชมนตรี ระหว่าง พ.ศ.2153 - 2435 ประกอบเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยนี้ งานวิจัยนี้พบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพระมหากษัตริย์ทรงตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับชาวต่างชาติที่ เข้ามาทำการค้าขายเรียกว่า กรมท่า ซึ่งมีด้วยกัน 3 กรม คือกรมท่ากลางทำการติดต่อกับ ชาวต่างชาติทั่วไป กรมท่าซ้ายติดต่อกับชาวจีน และกรมท่าขวาติดต่อกับชาวอาหรับ อินเดีย มลายู ชาว อิหร่าน แต่ละกรมทำนอกรอกจากการทำหน้าที่ติดต่อกับค้าขายกับชาวต่างชาติแล้วก็ยังมีการจัดตั้งศาลขึ้นมาเป็นการเฉพาะโดยศาลกรมท่ากลางทำหน้าที่พิจารณาคดีของชาวต่างชาติ ทั่วไปและคดีของคนไทย ศาลกรมท่าซ้ายจะพิจารณาคดีของชนชาติจีนและศาลกรมท่าขวาทำ การพิจารณาคดีของชนชาติแขก หรือคดีที่มีมุสลิมเป็นคดีความ โดยขุนนางกรมท่าขวาจะเป็น เจ้าพนักงานตัดสินคดีความที่มีแขกเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่แขกเป็นจำเลยหรือโจทก์ ไม่ว่าคู่ความนั้นจะเป็นชนชาติใด โดยการพิจารณาคดีตัดสินคดีของศาลกรมท่าซ้ายและกรมท่าขวา ได้ใช้กฎหมายและประเพณีของชนชาตินั้น ๆ เป็นหลัก และกรมเจ้าท่าขวา ยังมีฐานะเป็นผู้นำ ของศาลอิสลามทำการพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจ และเป็นหัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรม หรือมุ ลละฮ์ ในประชาคมมุสลิมเชื้อสายอินโด - อิหร่านด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในอดีตนั้นพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีตาม พระราชอัธยาศัย โดยให้กรมท่าขวาดำรงจุฬาราชมนตรีโดยตำแหน่ง ทำหน้าที่เป็นผู้นำ ของศาลอิสลามทำการพิจารณาคดี โดยขุนนางกรมท่าขวาจะเป็นเจ้าพนักงานตัดสินคดีความที่ มีมุสลิมเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีมุสลิมเป็นจำเลยหรือโจทก์ ไม่ว่าคู่ความนั้นจะเป็น ชนชาติใด จุฬาราชมนตรีจึงเป็นทั้งนักเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบ้านเมือง ในฐานะกรมท่าขวา เป็นผู้พิพากษาในศาลอิสลาม เป็นผู้นำประชาคมมุสลิม และเป็น หัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรม หรือมุละฮ์ฮ์ ในประชาคมมุสลิมเชื้อสายอินโด - อิหร่านด้วยในกรุง ศรีอยุธยาอีกด้วย

สุเทพ สันติวรานนท์ และคณะ (2541 : (2)) ทำวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ ประชาชนและข้าราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อข้อปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศาสนา อิสลาม ตามคำวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรี กรณีศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า

ประชาชนไม่แน่ใจในคำวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรี 8 ประเด็น คือ การนำ ดอกไม้มอบแก่ครู การมอบธูปเทียนแก่ครู การใช้อัลกุรอานสาบานตัว การกล่าวสวัสดีและ ยกมือไหว้ครูไทยพุทธ การทำความเคารพต่อพระบรมฉายาลักษณ์ทั้งในลักษณะการยืนตรง

และกัมตีระเล็กน้อย การเข้าไปในมัสยิดของชาวไทยพุทธ และการกล่าวสละมแทนคำว่า สวัสดี

ข้าราชการไม่แน่ใจในคำวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรี 5 ประเด็น คือ การใช้ อัลกุรอานสาบานตัว การหยุดวันศุกร์และเสาร์ในสถานศึกษาและสถานที่ราชการ บทบาทของกลุ่มตะวะฮ์ การทำความเคารพต่อพระบรมฉายาลักษณ์ทั้งในลักษณะการยืนตรงและกัมตีระเล็กน้อย และการเข้าไปในมัสยิดของชาวไทยพุทธ

ค่านวน วิบูลย์พันธุ์ (2544: (4)-(5)) ทำวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของมุสลิมไทยกับการได้มาซึ่งผู้นำกิจการศาสนาอิสลาม : กรณีศึกษาการสรรหาจุฬาราชมนตรี ผลการวิจัยพบว่า

1. การสรรหาจุฬาราชมนตรีเริ่มมีขึ้นครั้งแรก ใน พ.ศ.2491 โดยประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสรรหาจุฬาราชมนตรีโดยตรง และกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และอิหม่ามประจำมัสยิด มีส่วนร่วมในการสรรหาโดยทางอ้อม เนื่องจากกระทรวงมหาดไทย กำหนดให้อิหม่ามประจำมัสยิดในจังหวัดเป็นผู้คัดเลือกกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และกระบวนการดังกล่าวได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาเป็นการกำหนดให้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสรรหาจุฬาราชมนตรีโดยตรง ซึ่งมีผลให้อิหม่ามประจำมัสยิดและสัปบุรุษประจำมัสยิดซึ่งเป็นมุสลิมส่วนใหญ่ของประเทศเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสรรหาจุฬาราชมนตรีโดยทางอ้อม เนื่องจากพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 กำหนดให้สัปบุรุษประจำมัสยิดเป็นผู้คัดเลือกอิหม่ามประจำมัสยิด อิหม่ามประจำมัสยิดเป็นผู้คัดเลือกกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้สรรหาจุฬาราชมนตรี

2. การสรรหาจุฬาราชมนตรีโดยกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ใน พ.ศ. 2540 ทำให้ได้จุฬาราชมนตรีที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมุสลิมทั่วประเทศ

3. ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการสรรหาจุฬาราชมนตรี ครั้งแรกใน พ.ศ. 2491 ครั้งที่สอง ใน พ.ศ. 2524 และการสรรหาจุฬาราชมนตรีคนปัจจุบันใน พ.ศ. 2540 มีปัญหาที่เหมือนกันคือ ขณะที่ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีว่างลง ไม่มีกฎหมายฉบับใดกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหา ตลอดจนตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการสรรหา ใน พ.ศ. 2491 กระทรวงมหาดไทยแก้ปัญหาโดยการเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาดังกล่าว ต่อมาใน พ.ศ. 2524 กระทรวงมหาดไทยได้เชิญผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือผู้แทนกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ผู้แทนกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหา และใน พ.ศ. 2540 กระทรวงมหาดไทยได้เชิญผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือผู้แทนกรมการปกครอง

กระทรวงมหาดไทย ผู้แทนกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ และผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย มาประชุมปรึกษา กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหา

ง. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้นำศาสนาในประเทศไทย

รุ่ง แก้วแดง (2511: 64) ทำวิจัยเรื่อง ทศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ผลการวิจัยพบว่า โต๊ะครูมีบทบาทอย่างสูงต่อชุมชน เป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างมาก หากชาวบ้านเดือดร้อนเรื่องการทำมาหากิน เรื่องศาสนา หรือเรื่องอื่น ๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปปรึกษาหารือกับโต๊ะครูมากกว่าบุคคลอื่น ๆ รองลงมาเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม ตะโต๊ะยุติธรรม กรรมการอิสลามประจำมัสยิด และข้าราชการตามลำดับ

จากงานวิจัยนี้จะเห็นได้ว่า โต๊ะครูทำหน้าที่พิทักษ์บทบัญญัติทางศาสนาในกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม

อุดม หล้าเบญญะ (2544 : 95 – 103) วิจัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นองค์กรสูงสุดทางศาสนาอิสลามในจังหวัดหนึ่ง ๆ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริม การเผยแผ่ศาสนาอิสลามและการพัฒนาสังคมมุสลิมในเขตจังหวัดนั้น ๆ และมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 มาตรา 26(1)

ดังนั้น บทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็น 2 ด้านคือ บทบาทเกี่ยวกับมัสยิดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและบทบาทเกี่ยวกับกิจการทั่วไปตามหลักการอิสลาม

บทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกี่ยวกับมัสยิดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ได้แก่

1. กำกับดูแลและตรวจตราการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในจังหวัดและจังหวัดอื่นตามที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย มอบหมาย

2. ประนีประนอมหรือชี้ขาดคำร้องทุกข์ของสัปบุรุษประจำมัสยิด ซึ่งเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

3. กำกับดูแลการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้เป็นไป โดยเรียบร้อย

4. พิจารณาแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

5. สอบสวนพิจารณาให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจาก ตำแหน่งตาม มาตรา 40 (4)

6. สั่งให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพิกหน้าทีระหว่างถูกสอบสวน
7. พิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้ง การย้าย การรวม และการเลิก มัสยิด
8. แต่งตั้งผู้รักษาการแทนในตำแหน่ง อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน เมื่อตำแหน่งดังกล่าวว่างลง

ส่วนบทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกี่ยวกับกิจการทั่วไปตามหลักการอิสลาม ได้แก่

1. ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามต่อผู้ว่าราชการจังหวัด
2. ออกหนังสือรับรองการสมรสและการหย่าตามบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลาม
3. ประณิประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกตาม บัญญัติแห่งศาสนาอิสลามเมื่อได้รับการร้องขอ
4. ออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามในจังหวัด

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในกรณีที่จะเกี่ยวข้องกับการพิทวาได้นั้น ได้แก่ กรณีการให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามต่อผู้ว่าราชการจังหวัด และการออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามในจังหวัด จากการศึกษาของอุดม หล้าเบ็ญสะ พบว่าบทบาทด้านต่างๆ ดังกล่าวเป็นบทบาทในด้านการใช้บทบัญญัติทางศาสนาและการให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นด้านการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคมมุสลิมต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเท่านั้น โดยไม่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการพิทวาโดยตรง เช่น การเสนอในกรณีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดวันสำคัญทางศาสนา ปัญหาเกี่ยวกับเสรีภาพในการแต่งเครื่องแบบนักศึกษาตามบทบัญญัติศาสนาอิสลามในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ปัญหายาเสพติดในสังคมมุสลิม ปัญหาวัยรุ่นมุสลิม ปัญหา นักศึกษามุสลิมที่อาศัยตามหอพักในเมือง ปัญหาสังคมท้องถิ่น ปัญหาการพัฒนาท้องถิ่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาการดำเนินงานตามโครงการของภาครัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ ปัญหาความขัดแย้งในสังคมมุสลิม(อุดม หล้าเบ็ญสะ 2544 ,75-78) ส่วนการออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามในเรื่อง การประกาศวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม การรับรองการนับถือศาสนาอิสลาม การรับรองเอกสารการสมรสและการหย่า การรับรองใบมรณะบัตร การรับรองบุตร การรับรองอาหาร หะลาลและการรับรองตามคำร้องทั่วไป ซึ่งการออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามดังกล่าวเป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยวิธีการดำเนินงานและควบคุมดูแลการบริหารงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด พุทธศักราช 2542 หมวด 4 การประกาศและให้คำรับรองของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยระเบียบดังกล่าวมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการประกาศและ

ให้คำรับรองของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่า ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้ตรวจสอบร่วมกับผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย เมื่ออนุมัติแล้วให้ส่งเอกสารหลักฐานแก่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยดำเนินการออกเครื่องหมายรับรองฮาลาลต่อไป และในกรณีการรับรองกิจการฮาลาลภายในจังหวัดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะมีการตรวจสอบวัตถุดิบและกรรมวิธีการผลิต เพื่อพิจารณาอนุมัติ

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า บทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำกัดอยู่ในเรื่องการใช้บทบัญญัติทางศาสนา และบทบาทเกี่ยวกับมัสยิดและการให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเท่านั้น ซึ่งไม่รวมถึงการพิทวาทบัญญัติทางศาสนาในกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม

สร้อย เพชรรักษ์ (2542 : 68- 77) วิจัยเรื่อง บทบาทผู้นำชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาชุมชนสุเหร่าบ้านดอน พบว่า อิหม่ามมัสยิดดารุลมawahid ชีนิชชุมชนสุเหร่าบ้านดอน มีบทบาทดังนี้

1. เป็นประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย
2. บทบาทด้านการก่อสร้างมัสยิด
3. บทบาทในการก่อสร้างโรงเรียนสอนศาสนา
4. บทบาทในการร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างชุมชน
5. บทบาทในการตั้งกลุ่มเยาวชน
6. บทบาทในกรณีพิพาทที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของชุมชน

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า บทบาทผู้นำชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จำกัดอยู่ในเรื่องการใช้บทบัญญัติทางศาสนาตามกฎหมาย บทบาทเกี่ยวกับมัสยิด โรงเรียนสอนศาสนาประจำมัสยิดและบทบาททางสังคมเท่านั้น ซึ่งไม่รวมถึงการพิทวาทบัญญัติทางศาสนาในกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม

จ. เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพิทวาทของประเทศมุสลิม

Haji Mat Yahya (2004 :132 - 147) วิจัยเรื่อง Fatwa Dan Hubungannya Dengan Sunnah Satu Kajian Kes Di Semenanjung Malaysia พบว่า มุฟตีของประเทศต่างๆ ในประเทศมาเลเซีย อยู่ภายใต้โครงสร้างการบังคับบัญชาของสภาศาสนาอิสลามของรัฐ และจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดบางประการ เช่น รัฐกลันตัน สลังงอร์ ยะโฮร์ และตรังกานู มีตำแหน่งรองมุฟตี ระดับชั้นของมุฟตีของรัฐต่างๆ ไม่เท่าเทียมกัน กฎหมายของบางรัฐให้อำนาจพิทวาทแก่คณะกรรมการพิทวาทในนามองค์คณะทำการพิทวาท แม้ว่ามุฟตีขาดประชุมพิจารณาก็ตาม จำนวนคณะกรรมการพิทวาทของรัฐต่างๆ มีจำนวนระหว่าง 5 -17 คน และองค์ประชุมมีจำนวนระหว่าง 3 -10 คน คณะกรรมการพิทวาทของรัฐต่างๆ ส่วนใหญ่ประกอบด้วย

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายอิสลาม มีทั้งกรรมการที่มีปริญญาและตำแหน่งทางวิชาการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีปริญญา เจ้าหน้าที่ของสำนักงานมุฟตีย์มีจำนวนระหว่าง 5 - 13 คน

Mohd Akram Bin Dahaman (2005 : 63 - 66) วิจัยเรื่อง Metode fatwa Jawatankuasa Syariah Negeri Perlis Kajian Berasaskan Fatwa Fatwa Tahun 1990-2000 พบว่า รัฐเปอร์ลิส เริ่มมีมุฟตีย์ใน ค.ศ. 1941 โดยมีชัยคัมมะหุด บิน มุฮัมมัดสะมัน ดำรงตำแหน่งมุฟตีย์ โดยที่ขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรมารองรับ ต่อมาใน ค.ศ. 1948 รัฐเปอร์ลิสได้บัญญัติกฎหมายสถาปนารัฐให้อำนาจกษัตริย์แต่งตั้งสภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิส (Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Perlis – MAIPs) ต่อมาใน ค.ศ. 1964 ได้มีการบัญญัติกฎหมายการบริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส บัญญัติให้มีคณะกรรมการกฎหมายอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส (Jawatankuasa Syariah Negeri Perlis) มีอำนาจหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิส ในด้านการพิทวา โดยบัญญัติให้การพิทวาของสภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิส จะต้องผ่านการศึกษาวิเคราะห์ของคณะกรรมการกฎหมายอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิสมาก่อน

กฎหมายการบริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิสกำหนดว่า คณะกรรมการกฎหมายอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส มีมุฟตีย์เป็นประธานกรรมการ และคณะกรรมการอื่น 6 คน โดยที่สมาชิกสภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิสจะเป็นคณะกรรมการกฎหมายอิสลามไม่เกิน 3 คน

กระบวนการพิทวา

การขอคำพิทวาทำได้ 2 วิธีคือ การขอคำพิทวาต่อสำนักงานมุฟตีย์โดยตรงหรือผ่านสภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิสก็ได้

เมื่อขอคำพิทวาต่อสำนักงานมุฟตีย์ มุฟตีย์จะต้องขออนุญาตจากกษัตริย์แห่งรัฐเปอร์ลิสตามขั้นตอน เพื่อนำคำขอพิทวาเข้าที่ประชุมคณะกรรมการกฎหมายอิสลามเพื่อพิจารณาและทำคำพิทวา

หากเป็นการขอคำพิทวาผ่านสภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิส สภานำคำขอพิทวาเข้าที่ประชุมสภาพิจารณาความจำเป็นของคำขอพิทวาดังกล่าว หากเห็นว่าจำเป็นก็จะส่งต่อไปยังคณะกรรมการกฎหมายอิสลามเพื่อศึกษาและทำคำพิทวา

ผลการศึกษาและคำพิทวาของคณะกรรมการกฎหมายอิสลามทั้งสองกรณีดังกล่าวจะถูกนำมายังสภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิสอีกครั้งเพื่อพิจารณา

ก. ปฏิเสธคำพิทวาและให้ศึกษาเพิ่มเติม หรือ

ข. ยอมรับคำพิพากษา และหากเห็นความจำเป็นอาจจะให้เผยแพร่ในเอกสารราชการก็ได้

การพิพากษาของคณะกรรมการกฎหมายอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส ไม่ยึดทัศนะทางกฎหมายอิสลามของสำนักกฎหมายอิสลามใดๆ เป็นการเฉพาะ แต่จะใช้ทัศนะทางกฎหมายอิสลามของสำนักกฎหมายอิสลามใดๆ ก็ได้ตามน้ำหนักแหล่งที่มาของกฎหมาย คณะกรรมการกฎหมายอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิสมีกระบวนการพยายามไปสู่การอ้างอิงอัลกุรอานและสุนนะฮ์ โดยกระบวนการนี้เน้นการอ้างอิงแหล่งที่มาของกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในตำรากฎหมายอิสลามมาเป็นแนวทางและวิเคราะห์โดยกระบวนการอ้างอิง การวิเคราะห์น้ำหนักและความถูกต้องของแหล่งที่มาของกฎหมายโดยไม่ยึดติดกับสำนักกฎหมายใดๆ ตามกฎหมายสถาปนารัฐเปอร์ลิส (Law of the Constitution of Perlis) ภาค 2 มาตรา 5 วรรค 1 ที่บัญญัติว่า “ ศาสนาประจำรัฐคือศาสนาอิสลามอะหฺลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ ที่มีการนับถือและปฏิบัติในรัฐ ” และกฎหมายการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม 1964 ภาค 2 มาตรา 7(4) บัญญัติว่า “ การให้คำพิพากษาของสภาและการให้คำปรึกษาของคณะกรรมการกฎหมายอิสลามจะต้องตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ”

จากกฎหมายดังกล่าวปรากฏชัดเจนว่ารัฐเปอร์ลิสไม่เน้นการตามทัศนะทางกฎหมายอิสลามของสำนักกฎหมายอิสลามใดๆ เป็นการเฉพาะดังเช่นรัฐอื่นๆ (Mohd Akram Bin Dahaman , 2005 : 78)

สภาศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอร์ลิสเคยมีคำพิพากษาความหมายของคำว่าอะหฺลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ ในกฎหมายสถาปนารัฐเปอร์ลิส ในกรณีแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามสำหรับคณะกรรมการกฎหมายอิสลาม ว่าประกอบด้วย

1. อัลกุรอาน
2. หะดีษเศาะหียะฮ์
3. อิจมาอฺเศาะหาบะฮ์
4. พัทธาเศาะหาบะฮ์ที่ใกล้เคียงอัลกุรอานและสุนนะฮ์มากที่สุด
5. หะดีษมุรซัลและหะดีษฎะอ์อีฟ
6. การกียาสเมื่อจำเป็น
7. มะศอลิหฺมุรสะละฮ์
8. สัตอ์ชชะรออ์
9. อิสติหฺซานและอิสติศหาบ
10. จารีตประเพณี

11. เกาะวาอิตฟักห์ (หลักเกณฑ์กฎหมายอิสลาม) (Mohd Akram Bin Dahaman , 2005 : 78)

ส่วนปัญหาในการพิตวาของรัฐเปอร์ลิส ได้แก่

1. มีการพิตวาโดยใช้วิธีการไม่ถูกต้องตามมาตรฐานหลักวิชาการ เช่น การพิตวากรณีชะกาดเงินเดือนโดยใช้แหล่งที่มาทั่วไปไม่เฉพาะกรณี

2. ความผิดพลาดในการอ้างแหล่งที่มาของกฎหมายในการพิตวากรณีให้ผู้นับถือศาสนาอิสลามรับมรดกจากเจ้ามรดกที่นับถือศาสนาอื่น โดยอ้างอิงหะดีษ แต่ปรากฏว่าความจริงแล้วไม่ใช่หะดีษเป็นเพียงทัศนะของตาบิอิน

3. การพิตวาโดยไม่ระบุแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม

4. การพิตวาโดยระบุแหล่งที่มาที่ไม่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้

5. เน้นการพิตวากรณีปัญหาในอดีตที่ปรากฏอยู่ในตำรากฎหมายอิสลามทั่วไปมากเกินไป ในอัตราส่วน 3 : 2

6. การพิตวาโดยอ้างอิงหะดีษฎะอ์ฟ (Mohd Akram Bin Dahaman , 2005 : 162)

Ahmad Zaharuddin (2004:47) วิจัยเรื่อง Fatwa Jawatankuasa Perundangan Hukum Syarak Negeri Pahang Dari Tahun 1980 Hingga 1997 : Satu Analisis พบว่า สถาบันพิตวามีขึ้นครั้งแรกในสมัยกษัตริย์บันดาฮารอ วันอาลี (ค.ศ. 1806 - 1857) โดยมีการแต่งตั้งวัน หนีอับลซุโกร์ ดำรงตำแหน่งมุฟตี มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์และให้การอบรมวงศาคณาญาติของกษัตริย์ มุฟตีแห่งรัฐปะหังมีสถานภาพที่โดดเด่นมาก และสำนักงานมุฟตีก็ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานในเมืองเปอกันมา ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน มิได้อยู่ในกรุงกวนตันเมืองหลวงของรัฐปะหัง (Ahmad Zaharuddin ,2004 : 7-10) การพิตวาในรัฐปะหัง อยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะที่ปรึกษากฎหมายอิสลาม (Jawatankuasa Perundangan Hukum Syarak - JPMS) การพิตวาคณะที่ปรึกษากฎหมายอิสลาม ตั้งแต่ ค.ศ.1980- 1997 รวมทั้งสิ้น 39 เรื่อง เฉลี่ยปีละ 2.16 เรื่อง การพิตวาในรัฐปะหังใช้ทัศนะทางกฎหมายอิสลามของสำนักกฎหมายอัลชาฟีอีย์ เว้นแต่ทัศนะดังกล่าวจะขัดแย้งกับผลประโยชน์ของส่วนรวม ดังปรากฏในกฎหมายการบริหารกฎหมายอิสลามแห่งรัฐปะหัง(Enakment Pentadbiran Undang Undang Islam Pahang) ค.ศ.1991 มาตรา 41 (1)และ (2) ว่า

(1) ในการพิตวาตามมาตรา 36 หรือการให้คำปรึกษาตามมาตรา 40 มุฟตีจะต้องใช้ทัศนะหลักของสำนักกฎหมายอัลชาฟีอีย์ (1) ในการพิตวา ตามมาตรา 36 หรือ

การให้คำปรึกษาตามมาตรา 40 มุฟตีจะต้องพิจารณาตามทัศนะหลักของสำนักกฎหมายอัลซาฟิอีย์

(2) หากมุฟตีเห็นว่า การตามทัศนะหลักของสำนักกฎหมายอัลซาฟิอีย์ขัดแย้งกับประโยชน์สาธารณะ มุฟตีจะมีอำนาจที่จะใช้ทัศนะหลักในสำนักกฎหมายหะนะฟียมาลิกีย์หรือฮัมบะลี

(3) หากมุฟตีเห็นว่า ไม่มีทัศนะหลักของสำนักกฎหมายทั้งสี่สามารถตามได้ โดยไม่นำไปสู่การขัดแย้งกับประโยชน์สาธารณะ มุฟตีจะมีอำนาจที่จะทำการพิจารณาตามทัศนะของตนโดยไม่ยึดติดกับทัศนะหลักของสำนักกฎหมายทั้งสี่ (Ahmad Zaharuddin ,2004 : 45)

อย่างไรก็ตามจากการศึกษากระบวนการพิจารณา จากบันทึกการประชุมของคณะที่ปรึกษากฎหมายอิสลามของรัฐปะหังพบว่า คณะที่ปรึกษากฎหมายอิสลามไม่ได้ตามตัวบทกฎหมายดังกล่าวอย่างเคร่งครัดมากนัก แต่ในการพิจารณาจะมีการศึกษาทัศนะของนักกฎหมายอิสลามโดยทั่วไปและพฤติการณ์แวดล้อม รวมอยู่ในเอกสารประกอบการพิจารณาในการประชุมเพื่อทำการพิจารณาด้วย

ข้อสังเกตในการพิจารณาของรัฐปะหัง

1. โดยทั่วไปแล้วการพิจารณาใช้ทัศนะทางกฎหมายอิสลามของสำนักกฎหมายอัลซาฟิอีย์เป็นหลัก

2. การพิจารณามีจุดอ่อนด้านการประชาสัมพันธ์ ในกรณีที่พิจารณาที่สังคมจำเป็นต้องทราบ แม้ว่าจะมีการเผยแพร่ในสื่อของรัฐแล้ว แต่การเผยแพร่ยังคงมีข้อจำกัด

3. การพิจารณาในบางกรณีไม่มีการระบุแหล่งที่มา เช่น คำพิจารณาห้ามใช้ฮอร์โมน FSH – P จากสมอหมู เพื่อนำมาใช้เป็นอาหารของสัตว์เลี้ยง โดยให้เหตุผลว่าเป็นการสกัด อัซซะรออ์ และเป็นซุบฮะฮ์เท่านั้น และคำพิจารณาห้ามหนังสือ الأوراد المحمدية ของกลุ่มอัลอ์รอม โดยไม่ระบุแหล่งที่มาที่ใช้อ้างอิง คำพิจารณาห้ามเขียนอัลกุรอานเป็นภาษาละติน โดยให้เหตุผลว่าเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ ความสูงส่งและหลักการอ่านอัลกุรอาน

4. การตามทัศนะของสำนักกฎหมายอิสลามโดยไม่มีกรณีวินิจฉัย แม้ว่าคณะกรรมการพิจารณาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการใช้คำวินิจฉัยในการพิจารณา

5. การตามคำพิจารณาขององค์กรพิจารณาระดับชาติโดยไม่มีกรณีวินิจฉัยแหล่งที่มาของพิจารณาดังกล่าวแต่อย่างใด (Ahmad Zaharuddin , 2004 : 48 - 51)

Haji Japar Bin Haji Mat Dian (1999) วิจัยเรื่อง Institusi Fatwa : Peranan Dan Sumbangan Jabatan Mufti Kerajaan Negeri Brunei Darussalam พบว่า การพิจารณาในประเทศบรูไนอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกฎหมาย ส่วนมุฟตีไม่มีอำนาจ

ฟัตวาโดยตรง แต่เป็นผู้บริหารสถาบันฟัตวา เป็นสมาชิกสภาศาสนาอิสลามโดยตำแหน่ง และเป็นกรรมการกฎหมายของสภาศาสนาอิสลามโดยตำแหน่งร่วมกับคณะกรรมการอื่น ๆ

ในการฟัตวา เมื่อคำขอฟัตวาได้ดำเนินการตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติ แล้ว คณะกรรมการกฎหมายจะเป็นผู้ร่างคำฟัตวา หากร่างคำฟัตวาได้รับความเห็นชอบโดยเอกฉันท์จากคณะกรรมการกฎหมาย หรือบุคคลอื่นที่เข้าประชุมและมีสิทธิออกเสียง ประธานคณะกรรมการกฎหมายจะต้องทำคำฟัตวาตามร่างดังกล่าวในนามคณะกรรมการกฎหมาย หากไม่ได้รับความเห็นชอบอย่างเป็นเอกฉันท์ให้ส่งคำขอฟัตวาดังกล่าวไปยังสภาศาสนาอิสลาม และให้คำฟัตวาตามเสียงส่วนใหญ่ของที่ประชุมสมาชิกสภา และสภาศาสนาอิสลามยังมีอำนาจทำการฟัตวาและเผยแพร่คำฟัตวาได้เสมอตามความประสงค์ (Haji Japar Bin Haji Mat Dian , 1999 : 268) กฎหมายยังบัญญัติให้ใช้ทศนะที่มีน้ำหนักอ่อน ดังปรากฏในภาค 77 มาตรา 43(1) ของกฎหมายสภาศาสนาอิสลามและศาลอฎี และตามมาตรา 43(3) กำหนดให้มุฟตีที่ยังดำรงตำแหน่งประธานกรรมการตุลาการ ทำให้มุฟตีต้องทำหน้าที่ 2 สถานะ คือตำแหน่งทางตุลาการและทางการฟัตวา (Haji Japar Bin Haji Mat Dian , 1999 : 272)

Faisal (1997) วิจัยเรื่อง Sadd al-Dhara'i Pemakaiannya Dalam Fatwa Majelis Ulama Indonesia พบว่า ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสภาปราชญ์อินโดนีเซีย (Majelis Ulama Indonesia - MUI) ใน ค.ศ.1975 สภาได้ทำหน้าที่ฟัตวา โดยที่สภาจะแต่งตั้งคณะกรรมการฟัตวาและบทบัญญัติศาสนาทำหน้าที่ตามกฎหมายและวิธีการที่สภากำหนดคณะกรรมการฟัตวาและบทบัญญัติศาสนา

คณะกรรมการฟัตวาและบทบัญญัติศาสนาเป็นคณะกรรมการเฉพาะกิจ ในการฟัตวาแต่ละกรณีจะมีคณะกรรมการที่แต่งตั้งจากนักวิชาการผู้ชำนาญการทางวิชาการอิสลามและผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องกับกรณีที่จะทำการฟัตวา ตั้งแต่เริ่มมีคณะกรรมการฟัตวาและบทบัญญัติศาสนา จนกระทั่ง ค.ศ. 1997 คณะกรรมการฟัตวาและบทบัญญัติศาสนา ได้ทำการฟัตวา จำนวน 53 เรื่อง ทั้งในด้านความเชื่อความศรัทธา อิบาตะฮ์ ความเข้าใจอิสลาม สังคม และอื่น ๆ ฟัตวาดังกล่าวรวบรวมอยู่ในหนังสือ Himpunan Keputusan Dan Fatwa Majelis Ulama Indonesia (ประมวลข้อชี้ขาดและฟัตวาสภาปราชญ์อินโดนีเซีย) ฟัตวาดังกล่าวถือเป็นทศนะของสภาปราชญ์อินโดนีเซียต่อกรณีต่างๆ เหล่านั้น ด้วยเหตุดังกล่าวสภาปราชญ์อินโดนีเซียจึงมีความระมัดระวังอย่างยิ่งในการฟัตวาต่อกรณีต่างๆ (Faisal , 1997 : 282 - 284)

การศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องกับจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และรูปแบบการฟัตวาของประเทศต่างๆ สอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้และผู้วิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์รูปแบบของการฟัตวาสำหรับประเทศไทย

1.3 วัตถุประสงค์

ในการวิจัยเรื่องมูฟตี้แห่งประเทศไทย : ความจำเป็น ความเป็นไปได้และรูปแบบ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1.3.1 เพื่อศึกษาการพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม
- 1.3.2 เพื่อศึกษาความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิตวาในประเด็นความจำเป็นของมูฟตี้แห่งประเทศไทย
- 1.3.3 เพื่อศึกษาความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิตวาในประเด็นความเป็นไปได้ของมูฟตี้แห่งประเทศไทย
- 1.3.4 เพื่อศึกษารูปแบบของการพิตวาสำหรับประเทศไทย

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

- 1.4.1 ทราบถึงการพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม
- 1.4.2 ทราบถึงความจำเป็นของการมีมูฟตี้แห่งประเทศไทยและความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิตวาต่อกรณีดังกล่าว
- 1.4.3 ทราบถึงแนวทางความเป็นไปได้ในการมีมูฟตี้แห่งประเทศไทย
- 1.4.4 นำเสนอรูปแบบของการพิตวาสำหรับประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไปในอนาคต

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ผู้วิจัยทำการวิจัยในประเด็นการพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม ในหัวข้อ นิยามและความสำคัญของพิตวาและมูฟตี้ ประวัติความเป็นมาของการพิตวาในยุคต่างๆ คุณสมบัติของมูฟตี้ วิธีการ กฎเกณฑ์และลักษณะพิตวา และรูปแบบการพิตวาในปัจจุบันทั้งในประเทศมุสลิมและประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย โดยเลือกประเทศมุสลิมที่มีมูฟตี้ตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศอียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย มาเลเซีย และบรูไน ประเทศมุสลิมที่ไม่มีมูฟตี้ตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยและมีมูฟตี้ตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และกัมพูชา

1.5.2 ความเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นของมูฟตี้แห่งประเทศไทย ในประเด็นเหตุผลความจำเป็นของมูฟตี้แห่งประเทศไทย และความจำเป็นในสภาพปัจจุบันของการพิตวาในประเทศไทยโดยพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการพิตวาของจุฬาราชมนตรี กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

1.5.3 ความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของตำแหน่งมุฟตี๋แห่งประเทศไทย ประกอบด้วยความเป็นไปได้ในการให้จุฬาราชมนตรีเป็นมุฟตี๋โดยตำแหน่ง ความเป็นไปได้ในการให้มีตำแหน่งมุฟตี๋โดยเฉพาะ การทำหน้าที่ที่ปรึกษาด้านการพิทวาของผู้ทรงคุณวุฒิ จุฬาราชมนตรีตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การให้มีพระราชบัญญัติมุฟตี๋แห่งประเทศไทย

1.5.4 รูปแบบการพิทวาที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ในประเด็นทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติกฎหมายอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี ข้อกำหนดว่าด้วยคุณสมบัติอำนาจหน้าที่ของมุฟตี๋ การแต่งตั้ง การพ้นจากตำแหน่ง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการพิทวา ชื่อ คุณสมบัติ การแต่งตั้ง การพ้นจากตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ สำนักงานพิทวา (ดารุ อีฟตาอ์) และอำนาจหน้าที่

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้

1. ผู้วิจัยจะทับศัพท์ภาษาอาหรับในกรณีศัพท์นั้นเป็นศัพท์เฉพาะทางในศาสตร์ด้านกฎหมายอิสลาม โดยการอธิบายนิยามศัพท์เหล่านั้นตามควรแก่กรณี เช่น คำว่า อุกูลอัลฟิกฮฺ อัลกออิดะฮฺอัลฟิกฮียะฮฺ ตักลีต และตะฮ์อ์ศุบ
2. ในการแปลความหมายอัลกุรอานเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะยึดความหมายภาษาไทยที่แปลโดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ฉบับศูนย์กษัตริย์พะฮัดเป็นหลัก โดยผู้วิจัยอาจให้ความหมายบางส่วนตามความเหมาะสม
3. ในการอ้างอิงอัลกุรอาน ผู้วิจัยจะระบุอายะฮ์และสูเราะฮ์ ส่วนการอ้างอิงหะดีษผู้วิจัยจะระบุที่มาและหมายเลขหะดีษ โดยที่ในการอ้างอิงอัลกุรอานและสุนนะฮ์นั้นผู้วิจัยจะอธิบายกระบวนการอ้างอิงตามความเหมาะสม
4. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติบุคคล ปีเกิดหรือปีเสียชีวิต ผู้วิจัยนำเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น โดยเน้นเฉพาะนักวิชาการด้านกฎหมายอิสลาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในแต่ละประเด็นมีความชัดเจนและมีน้ำหนักมากขึ้น

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ศัพท์เฉพาะในการวิจัย บางคำที่แตกต่างจากความหมายปกติทั่วไป และนิยามศัพท์เฉพาะทางวิชาการกฎหมายอิสลาม ที่ผู้วิจัยใช้ศัพท์ที่แปลความหมายจากภาษาอาหรับเป็นภาษาไทย โดยความหมายในภาษาไทย

นั้นไม่สอดคล้องโดยสมบูรณ์กับความหมายในทางวิชาการกฎหมายอิสลามในตำรากฎหมายอิสลามทั่วไป ที่รู้จักกันในนาม อัลอิศฎิลาหฺ (الإصطلاح) หรือในการแปลความศัพท์เหล่านั้นหลายคำในภาษาไทยอาจมีความเหมือนกันโดยไม่มี ความแตกต่าง เช่น บทบัญญัติอิสลาม และกฎหมายอิสลาม ผู้วิจัยจึงใช้ศัพท์เหล่านั้นตามนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ความจำเป็น หมายถึง ความจำเป็นของมุฟตีแห่งประเทศไทยโดยพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการพิทักษ์ของจุฬาราชมนตรี กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

2. ความเป็นไปได้ หมายถึง ความเป็นไปได้ในการให้จุฬาราชมนตรีเป็นมุฟตีโดยตำแหน่ง ความเป็นไปได้ในการให้มีตำแหน่งมุฟตีโดยเฉพาะ การทำหน้าที่ที่ปรึกษาด้านการพิทักษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิจุฬาราชมนตรีตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การเสนอร่างพระราชบัญญัติมุฟตีแห่งประเทศไทย

3. รูปแบบ หมายถึง ทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติกฎหมายอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี ข้อกำหนดว่าด้วยคุณสมบัติ อำนาจหน้าที่ของมุฟตี การแต่งตั้งถอดถอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการพิทักษ์ ชื่อ คุณสมบัติ การแต่งตั้งถอดถอนและอำนาจหน้าที่ สำนักงานพิทักษ์ (ดารุ อีฟตาอ์) และอำนาจหน้าที่

4. กฎหมายอิสลาม หมายถึง ฟิกฮฺ หรือชะรีอะฮฺ ในความหมายเฉพาะ

5. บทบัญญัติอิสลาม หมายถึง ชะรีอะฮฺ ในความหมายของบทบัญญัติอิสลามที่ประมวลถึงบทบัญญัติโดยรวมของอิสลาม ในด้านหลักศรัทธา กฎหมาย และจริยธรรม

6. แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม หมายถึง ตะลีส อันหมายถึงแหล่งที่มาของบทบัญญัติกฎหมายอิสลาม ที่มีหลายประเภท ทั้งแหล่งที่มาหลักและแหล่งที่มารอง ซึ่งประกอบด้วย อัลกุรอาน สุนนะฮฺ อิจญมาอฺ กียาส อิสเตียหฺซาน มะศอลิหฺ อูรฟิ

7. กระบวนการอ้างอิง หมายถึง อิสติติลาล

8. สำนักกฎหมายอิสลาม หมายถึง มัชฮับ ซึ่งหมายถึง วิธีวิทยาทางกฎหมายอิสลามของปราชญ์ผู้นำสำนักกฎหมายต่าง ๆ

9. นักอูศูลอัลฟิกฮฺ หมายถึง อูศูลียฺ ซึ่งหมายถึงนักวิชาการด้านอูศูลอัลฟิกฮฺ

10. ปราชญ์กฎหมายอิสลาม หมายถึง ฟุกอฮฺอุมมฺญุมฮฺฮฺ ซึ่งเป็นผู้นำสำนักกฎหมายอิสลาม ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลามในระดับแนวหน้า เช่น อิบูหะนีฟะฮฺ มาลิก อัลชาฟิอียฺ หรืออะหมัด²⁶

²⁶ ดูชีวประวัติย่อของท่านเหล่านั้นในหัวข้อ 2.3.3.5 การพิทักษ์ในยุคปราชญ์ผู้นำสำนักกฎหมายอิสลาม

11. นักกฎหมายอิสลาม หมายถึง ฟุคอฮาอ์ ซึ่งได้แก่ นักกฎหมายอิสลามที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลาม ได้แก่ นักกฎหมายอิสลามทั่วไปในสำนักกฎหมายอิสลาม เช่น อัลนะวะวี

12. นักวิชาการอิสลาม หมายถึง อุละมาอ์ ซึ่งได้แก่ นักวิชาการอิสลามที่มีความเชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ทั้งศาสตร์ด้านอัลกุรอาน หะดีษ หลักศรัทธา กฎหมายอิสลาม จริยธรรมอิสลาม และอื่นๆ เช่น อัลเฆาะซาลี²⁷ อิบน์ตุย์มียะฮ์²⁸ อิบน์กุฎัยม²⁹ อัลเซกาณีย์ และอัลชาฎิบีย์³⁰ ดังนั้น เมื่อผู้วิจัยใช้คำว่า นักวิชาการอิสลามในประเทศไทย จึงรวมถึงนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในด้านเหล่านั้นหรือด้านหนึ่งด้านใด

13. การอิจญ์ติฮาด หมายถึง การสังเคราะห์ข้อกฎหมายอิสลามโดยนักวิชาการอิสลามระดับมุจญ์ตะฮิด³¹ จากแหล่งที่มาต่างๆ ของกฎหมายอิสลามในกรณีที่ไม่มีตัวบทระบุโดยตรง

14. กรณีทางกฎหมายอิสลาม หมายถึง มะสาอิลฟัรอียะฮ์ ที่หมายถึงประเด็นที่เป็นประเด็นทางกฎหมายอิสลาม ไม่ใช่ประเด็นที่เป็นประเด็นอุศูลอัลฟิกฮ์ นักกฎหมายอิสลาม เช่น อัลรอซัย ใช้คำนี้เพื่อแบ่งแยกระหว่างคำว่า “มะสาอิลอุศูลียะฮ์” กรณีทางอุศูลอัลฟิกฮ์และคำว่า “มะสาอิลฟัรอียะฮ์” ซึ่งหมายถึง กรณีทางกฎหมายอิสลาม (Al-Razi , 1992b : 29-33)

²⁷ อัลเฆาะซาลี มีสมญานามว่า อูบะฮามิด (ฮ.ศ. 450 - ฮ.ศ. 505) นักวิชาการอิสลาม นักปฏิรูปสังคม และนักคิดคนสำคัญในประวัติศาสตร์อิสลาม เรียบเรียงตำราสำคัญๆ เช่น “เอียะหฺยาอ์ อุลุมิตดีน” (إحياء علوم الدين) “อัลมุงกิช มิน อัลเฆาะลาล” (المنقذ من الضلال) (Al-Ba'labakki, 1992 : 301)

²⁸ อิบน์ตุย์มียะฮ์ เป็นนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ด้านต่างๆ เช่น ตัฟซีร์ หะดีษ กฎหมายอิสลาม และอื่นๆ ค้นพบข้อขัดแย้งทางศาสนาบางประการที่ต่างจากความเห็นของสำนักทั้งสี่อย่างสิ้นเชิง ทำให้ถูกจำคุกและถูกเนรเทศหลายครั้ง เสียชีวิตในที่จองจำในปี ฮ.ศ. 728 เรียบเรียงตำรามากมาย เช่น “มัจมูฮ์ ฟะตาวา” (مجموع فتاوي) “อัลลียาสะฮ์ อัลซอ์อียะฮ์” (السياسة الشرعية)

²⁹ นักวิชาการอิสลาม นักปฏิรูปสังคม (ฮ.ศ. 691 – 751) เกิดและเสียชีวิตที่กรุงดามัสกัส คิษย์ของอิบน์ตุย์มียะฮ์ ที่ได้รับความทุกข์ทรมานอันเนื่องมาจากการตามทัศนะของอิบน์ตุย์มียะฮ์ เรียบเรียงตำราสำคัญๆ เช่น “เอียะลาม อัลมูวักกีอิน ” “ อัลญุรูก อัลหุกมียะฮ์ ฟิ อัลลียาสะฮ์ อัลซอ์อียะฮ์ ” (Al-Ba'labakki, 1992 : 35)

³⁰ อิบรอฮีม บินมุซา อัลชาฎิบีย์ เสียชีวิต ฮ.ศ. 790 เป็นทั้งนักตัฟซีร์ และนักกฎหมายอิสลาม เป็นผู้นำสำนักมาลิก ในกรุงกรานาดา เรียบเรียงตำราสำคัญๆ เช่น “ อัลมูวาฟะก้อต ฟิอุศูล อัลฟิกฮ์ ” “อัลเอียะติศอม ” (Al-Ba'labakki, 1992 : 256)

³¹ มุจญ์ตะฮิด หมายถึง นักวิชาการอิสลามผู้ความสามารถในการอิจญ์ติฮาด

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ นำมาจากผลการศึกษาวเคราะห์บทบัญญัติการพิตวาในกฎหมายอิสลาม รูปแบบการพิตวาและมุฟตี๋ในประเทศต่างๆ มาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

การศึกษบทบัญญัติการพิตวาในกฎหมายอิสลาม ในหัวข้อ นิยามและความสำคัญของพิตวาและมุฟตี๋ ประวัติความเป็นมาของการพิตวาในยุคต่างๆ คุณสมบัติของมุฟตี๋ วิธีการ กฎเกณฑ์และลักษณะพิตวา (Al-Amidi ,2003; Al-Nawawi,1995a ; Al-Qarafi, 2001b; Ibn Qaiyim,1423a ; Al-Zarkashi,1992 ; Ibn Nujaim,1413H; Al-Bahuti , 1997 ; Al-Shaukani,2000b ; Jad al-Haqq,1995) รูปแบบการพิตวาในปัจจุบันทั้งในประเทศมุสลิมและประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย ในประเด็นคุณสมบัติของมุฟตี๋องค์คณะผู้ทำหน้าที่ คุณสมบัติองค์คณะ วิธีการพิตวา การพ้นจากตำแหน่ง (Al-Najjar,1995 ; Haji Japar Bin Haji Mat Dian, 1999 : ; Aba al-Khail, 2000; Al-Hujailan,2000; K.H. Ma'ruf ,2006 ; Aris ,2006 ; Barra,2006 ; Mohammad Abdus Salam,2006 ; Nooh,2006) เพื่อการสัมภาษณ์ความเห็นด้านความจำเป็นของมุฟตี๋แห่งประเทศไทยโดยพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการพิตวาของจุฬาราชมนตรี กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ความเป็นไปได้ในการให้จุฬาราชมนตรีเป็นมุฟตี๋โดยตำแหน่ง ความเป็นไปได้ในการให้มีตำแหน่งมุฟตี๋โดยเฉพาะ การทำหน้าที่ที่ปรึกษาด้านการพิตวาของผู้ทรงคุณวุฒิจุฬาราชมนตรีตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การเสนอร่างพระราชบัญญัติมุฟตี๋แห่งประเทศไทย และนำเสนอรูปแบบของการพิตวาในประเทศไทย ในกรณีทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติกฎหมายอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี ข้อกำหนดว่าด้วยคุณสมบัติ อำนาจหน้าที่ของมุฟตี๋ การแต่งตั้ง การพ้นจากตำแหน่ง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการพิตวาชื่อ คุณสมบัติ การแต่งตั้ง การพ้นจากตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ สำนักงานพิตวา (ดาร์อิฟตาอ์) และอำนาจหน้าที่ ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องมูฟตี้แห่งประเทศไทย : ความเห็นต่อความจำเป็น ความเป็นไปได้ และรูปแบบ

การพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม

- นิยามและความสำคัญของพิตวาและมูฟตี้
- ประวัติความเป็นมาของการพิตวาในยุคต่างๆ
- คุณสมบัติของมูฟตี้
- วิธีการ กฎเกณฑ์และลักษณะพิตวา
- รูปแบบการพิตวาในปัจจุบันทั้งในประเทศมุสลิมและประเทศที่มีมุสลิมเป็น

ชนกลุ่มน้อย ในประเด็น คุณสมบัติของมูฟตี้ องค์คณะผู้ทำหน้าที่ คุณสมบัติต้องค้คณะ วิธีการ พิตวา การพ้นจากตำแหน่ง

ความเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นของมูฟตี้แห่งประเทศไทย

- ความเห็นด้านความจำเป็นของมูฟตี้แห่งประเทศไทยโดยพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการพิตวาของจุฬาราชมนตรี กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

ความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของตำแหน่งมูฟตี้แห่งประเทศไทย

- ความเป็นไปได้ในการให้จุฬาราชมนตรีเป็นมูฟตี้โดยตำแหน่ง
- ความเป็นไปได้ในการให้มีตำแหน่งมูฟตี้โดยเฉพาะ
- การทำหน้าที่ที่ปรึกษาด้านการพิตวาของผู้ทรงคุณวุฒิจุฬาราชมนตรีตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540
- การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 การเสนอร่างพระราชบัญญัติมูฟตี้แห่งประเทศไทย

แผนภูมิที่ 1(ต่อ)

รูปแบบของการพิตวาสำหรับประเทศไทย

ทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับ

- การบัญญัติกฎหมายอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี ข้อกำหนดว่าด้วยคุณสมบัติ อำนาจหน้าที่ของมุฟตีย การแต่งตั้ง และการพ้นจากตำแหน่ง
- ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการพิตวา ชื่อ คุณสมบัติ การแต่งตั้ง การพ้นจากตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่
- สำนักงานพิตวา (ดารุ อีฟตาว์) และอำนาจหน้าที่

1.9 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องมุฟตียแห่งประเทศไทย : ความจำเป็น ความเป็นไปได้ และรูปแบบ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาการพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม ความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิตวาต่อความจำเป็นของมุฟตียแห่งประเทศไทย ความเป็นไปได้ของมุฟตียแห่งประเทศไทย และรูปแบบในการพิตวาในประเทศไทย โดยเน้นศึกษาเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิตวา

วิธีการวิจัยประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1.9.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นศึกษาเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการพิตวาตามกฎหมายอิสลาม อันได้แก่ นักวิชาการอิสลาม

และผู้นำมุสลิมระดับต่างๆ ตะเียะยุติธรรม นักกฎหมายมุสลิม นักการเมือง และองค์กรมุสลิม ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. อาจารย์ผู้สอนด้านชะรีอะฮ์ อูศูลุดดีน และอิสลามศึกษา หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการพิทวาตามกฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน

2. ผู้มีส่วนร่วมในการพิทวาของอดีตจุฬาราชมนตรีและหรือผู้ทรงคุณวุฒิ จุฬาราชมนตรีในปัจจุบันโดยเจาะจง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการพิทวาตามกฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ไม่ซ้ำกับกลุ่มอื่น

3. โต๊ะครูและนักวิชาการอิสลามโดยเจาะจง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการพิทวาตามกฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน

4. ตะเียะยุติธรรมในจังหวัดปัตตานี และหรือยะลา และหรือนราธิวาสและหรือสตูล โดยเจาะจงผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพิทวาอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน

5. กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยโดยเจาะจงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการพิทวาตามกฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน

6. กรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยเจาะจงผู้ที่มีหน้าที่พิทวาโดยตรงอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน

7. ตัวแทนนักกฎหมายมุสลิม โดยเจาะจงผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน

8. นักการเมืองมุสลิมอันประกอบไปด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ทั้งอดีตและปัจจุบัน โดยประกอบด้วยนักการเมืองจากภาคกลาง และหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และหรือภาคใต้ โดยเจาะจงผู้ที่มีประสบการณ์ในกระบวนการเสนอกฎหมายเกี่ยวกับอิสลามอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ จำนวน 2 คน

9. เลือกองค์กรที่ทำงานด้านศาสนาอิสลาม โดยเจาะจงองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับพิทวาอย่างเป็นทางการเป็นที่ยอมรับ โดยการเลือกผู้บริหารขององค์กร จำนวน 2 องค์กรละ 1 คน รวม 2 คน

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) จำนวนทั้งสิ้น 18 คน

1.9.2 เครื่องมือในการวิจัย

ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ลักษณะดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการพิทวาในบทบัญญัติอิสลาม
2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับ

ความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิทวาต่อความจำเป็นของการมีมุฟตี๋แห่งประเทศไทย ความเป็นไปได้ในการมีมุฟตี๋แห่งประเทศไทยและรูปแบบในการพิทวาในประเทศไทย

ลักษณะแบบสัมภาษณ์

เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีโครงสร้างของคำถามตามวัตถุประสงค์ และผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการซักถามเจาะลึกนอกเหนือไปจากแนวคำถามที่กำหนดไว้แล้ว มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งมาตรฐาน (Semi Standardized Interview) มีทั้งคำถามปลายปิดและปลายเปิดซึ่งคำถามปลายปิด สามารถมีคำตอบเลือกตอบได้ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร , 2545 : 293) โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ มี 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ ชื่อ หน่วยงานที่สังกัด ประสบการณ์เกี่ยวกับการพิทวา

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ความเห็นต่อความจำเป็นของการมีมุฟตี๋แห่งประเทศไทย

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ความเป็นไปได้ในการมีมุฟตี๋แห่งประเทศไทย

ตอนที่ 4 แบบสัมภาษณ์รูปแบบของมุฟตี๋แห่งประเทศไทย

การสร้างและหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

ในการศึกษาความเห็นโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิทวาต่อความจำเป็นของการมีมุฟตี๋แห่งประเทศไทย ความ

เป็นไปได้ในการมีมูฟตี้แห่งประเทศไทยและรูปแบบของมูฟตี้แห่งประเทศไทย ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและหาประสิทธิภาพของแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามลำดับดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยออกแบบแบบสัมภาษณ์โดยศึกษาจากตำรากฎหมายอิสลามและตำราที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการฟัตวาในประเทศต่างๆ ทั้งประเทศมุสลิมและประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย อันได้แก่ ประเทศอียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน สิงคโปร์ และกัมพูชา เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ จำแนกเป็นรายวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) ความคิดเห็นต่อความจำเป็นของมูฟตี้แห่งประเทศไทย จำนวน 6 ข้อ
- 2) ความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของมูฟตี้แห่งประเทศไทย จำนวน 5 ข้อ
- 3) ความคิดเห็นต่อรูปแบบของมูฟตี้แห่งประเทศไทย จำนวน 15 ข้อ

ขั้นที่ 2 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ว่าแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นนั้นตรงกับเนื้อหาที่ต้องการวัดหรือไม่ รวมทั้งตรวจสอบด้านภาษาที่ใช้ การวางรูปแบบข้อความต่าง ๆ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity)

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน จากมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา 1 ท่าน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี 1 ท่าน และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ 1 ท่าน ตรวจสอบความแม่นยำตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และให้ข้อเสนอแนะในเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านดังกล่าวคือ

1. ดร.อับดุลหาติม ไชชิง มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา
2. ดร.มะรอนิง สาแลมิง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี
3. อ.รอฮีม นิยมเดชา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

การตรวจสอบความแม่นยำตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เทคนิค IOC หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์กับประเด็นหลักของวัตถุประสงค์การวิจัย อันได้แก่ความจำเป็น ความเป็นไปได้และรูปแบบของมูฟตี้แห่งประเทศไทย เลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งคะแนนที่ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาให้ในแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับดังนี้

คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าประเด็นสัมภาษณ์นั้นสอดคล้องกับประเด็นหลักของ
วัตถุประสงค์การวิจัย

คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าประเด็นสัมภาษณ์นั้นสอดคล้องกับประเด็นหลัก
ของวัตถุประสงค์การวิจัย

คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าประเด็นสัมภาษณ์ข้อไม่สอดคล้องกับประเด็นหลัก
ของวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความ
แม่นยำตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และให้ข้อเสนอแนะในเนื้อหา

ผู้วิจัยได้หาค่าความเชื่อมั่นตรวจสอบความแม่นยำตรงตามเนื้อหา (Content
Validity) และให้ข้อเสนอแนะในเนื้อหา

ตาราง 1 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์

ประเด็นการประเมิน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบ สัมภาษณ์
1. ความคิดเห็นต่อความจำเป็นของมูฟตี้แห่งประเทศไทย	0.83
2. ความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของมูฟตี้แห่งประเทศไทย	0.80
3. ความคิดเห็นต่อรูปแบบของมูฟตี้แห่งประเทศไทย	0.87
รวมค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ	0.83

จากตาราง 1 พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ ทั้ง 3 ประเด็น ได้ค่า
ความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับ 0.83

ขั้นที่ 5 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแล้ว จัดพิมพ์เพื่อนำไปเก็บ
ข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยต่อไป

1.9.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการ
ดังนี้

1.9.3.1 ข้อมูลเอกสาร

ข้อมูลเอกสาร เป็นข้อมูลเกี่ยวกับมูฟตี้และการพิตวา โดยศึกษา รายละเอียดของความจำเป็นและประวัติความเป็นมาของมูฟตี้ วิธีการ กฎเกณฑ์และลักษณะ พิตวา รูปแบบการพิตวาในประเทศมุสลิมที่มีมูฟตี้ตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศอียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย มาเลเซีย และบรูไน ประเทศมุสลิมที่ไม่มีมูฟตี้ตามกฎหมายบ้านเมือง ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยและมีมูฟตี้ตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และกัมพูชา

1.9.3.2 ข้อมูลภาคสนาม

ข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ ความเห็นของผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิตวาต่อความจำเป็นของการมีมูฟตี้แห่งประเทศไทย ความเป็นไป ได้ในการมีมูฟตี้แห่งประเทศไทยและรูปแบบในการพิตวาในประเทศไทย

ข้อมูลเหล่านี้ได้มาโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกประกอบแบบสัมภาษณ์กับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ดังกล่าว ตามลำดับดังนี้

ก. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) โดยนำหนังสือขอ ความร่วมมือในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ไปยื่นต่อคณะ ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาอิสลาม ผู้มีประสบการณ์ในการพิตวา คณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง ประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและองค์กร มุสลิม

ข. ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์

1.9.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

ในการศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม ใช้วิธีการ วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารทางกฎหมายอิสลามในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา และการ วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Al-Ansari, 1997 : 66-73 , 90-92)

ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผู้วิจัยใช้วิธีการเรียบเรียงข้อมูล ประกอบการ อธิบาย การให้ข้อสังเกต และการวิจารณ์ (Al-Khatib,1981 : 89,109 ; Abu Sulaiman, 1986 : 78 - 79 ; Al-Ansari, 1997 : 66-73 ; Fadhullah,1998 :136) ตามวิธีการดังนี้

วิธีการเรียบเรียงข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลในหัวข้อที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากเอกสารปฐมภูมิทางกฎหมายอิสลาม และเอกสารทางกฎหมายอิสลามระดับอื่นๆ โดยผู้วิจัยจะอธิบาย ให้ข้อสังเกต หรือวิจารณ์ตามความเหมาะสม

ส่วนการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอทัศนะทางกฎหมายอิสลามพร้อมระบุแหล่งที่มา การอ้างอิงแหล่งที่มาของทัศนะ การโต้แย้งโดยการเปรียบเทียบกับแหล่งที่มาของทัศนะอื่นๆ อธิบายสาเหตุความเห็นต่างทางทัศนะ การให้น้ำหนักเหตุผล และแหล่งที่มาของทัศนะเหล่านั้นและการสร้างข้อสรุป ตามวิธีการต่อไปนี้

1.1 การนำเสนอทัศนะทางกฎหมายอิสลาม ผู้วิจัยจะนำเสนอทัศนะทางกฎหมายอิสลามตามลำดับการก่อตั้งสำนักกฎหมาย โดยจะเริ่มด้วยสำนักกฎหมายหะนะฟีย์ มาลิกีย์ อัลชาฟีอีย์และอะหมัดตามลำดับ

1.2 การให้น้ำหนักเหตุผลและแหล่งที่มาของทัศนะเหล่านั้นและการสร้างข้อสรุป ผู้วิจัยจะใช้หลักการพิจารณาของนักอูศูลอัลฟิกฮ์ เช่น การให้น้ำหนักแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามตามลำดับความสำคัญ โดยเริ่มพิจารณาจากแหล่งที่มาหลักอันได้แก่ อัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามด้วยแหล่งที่มารอง เช่น อิจมาอ์³² กียาส³³ หรืออื่นๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์ความ คิดเห็นผู้วิจัยวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามโครงสร้างในแบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ความ คิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพรูปแบบต่างๆ เช่น วิธีการนับจำนวน วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการจัดกลุ่มและแยกประเภทข้อมูล (Classification) การให้ความหมาย (Interpretation) การเชื่อมโยงเชิงตรรกะ (Logical Association) รวมทั้งการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) โดยนำข้อมูลมาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง และสร้างเป็นข้อสรุป

³² อัจญ์มาอู หมายถึง มติเอกฉันท์ของมุญญ์ตะอิดทั้งหมดในยุคนึงภายหลังการเสียชีวิตของท่านเราะสูลต่อ บทบัญญัติทางศาสนาในกรณีใดๆ (Khallaf ,1996 : 45)

³³ กียาส หมายถึง การเชื่อมโยงสิ่งที่ไม่มีความสมบูรณ์กับสิ่งที่มีครบถ้วนเนื่องจากทั้งสองกรณีมี เหตุผล (อิลละฮ์) ร่วมกัน (Al-Zuhaili, 1986a : 601)

1.9.5 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเรื่อง มุฟตีแห่งประเทศไทย : ความเป็นไป
ความเป็นไปได้และรูปแบบ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาการศึกษาวเคราะห์บัพัญญัติการพิทวาในตำรา
กฎหมายอิสลาม

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวเคราะห์รูปแบบการพิทวาและมุฟตีในประเทศ
ต่างๆ

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาความเป็นไป
และรูปแบบของมุฟตีแห่งประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาความเป็นไป และความเป็นไปได้ของมุฟตีแห่ง
ประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอรูปแบบของมุฟตีแห่งประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 6 การสรุป และนำเสนอรายงานการวิจัย

แผนภูมิที่ 2 สรุปขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผลที่ได้รับ
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวเคราะห์ บัพัญญัติการพิทวา ในตำรากฎหมายอิสลาม	ศึกษาวเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	บัพัญญัติการ พิทวาในอิสลาม
ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวเคราะห์ รูปแบบการพิทวา และมุฟตี ในประเทศต่างๆ	ศึกษาวเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบการ พิทวาและมุฟตี ในประเทศต่างๆ

แผนภูมิที่ 2 สรุปขั้นตอนการวิจัย (ต่อ)

<p>ขั้นตอนที่ 3 การสร้างกรอบแนวคิด ในการวิจัย</p>	<p>สังเคราะห์เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>กรอบแนวคิด ในการวิจัย</p>
<p>ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาความจำเป็น และความเป็นไปได้ ของมูฟตี้ แห่งประเทศไทย</p>	<p>การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์</p>	<p>ความจำเป็น และความเป็นไปได้ ของมูฟตี้ แห่งประเทศไทย</p>
<p>ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอ รูปแบบของมูฟตี้ แห่งประเทศไทย</p>	<p>การสังเคราะห์ข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และข้อมูลเอกสาร</p>	<p>รูปแบบของมูฟตี้ แห่งประเทศไทย</p>
<p>ขั้นตอนที่ 6 สรุปและนำเสนอ</p>	<p>สรุป และปรับปรุง</p>	<p>รายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์</p>

จากแผนภูมิที่ 2 สรุปขั้นตอนการวิจัยเรื่องมูฟตี้แห่งประเทศไทย : ความจำเป็น ความเป็นไปได้และรูปแบบ มีรายละเอียดในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติการฟ้ตวาในกฎหมายอิสลาม

การศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติการพิทวาในกฎหมายอิสลาม โดยการศึกษาบทบัญญัติการพิทวาในกฎหมายอิสลามจากตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารดังนี้

1. เป็นเอกสารที่ปรากฏอยู่ในรูปของตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เขียนโดยนักอศุลอัลฟิกฮ์ นักกฎหมายอิสลาม นักวิชาการอิสลามของสำนักกฎหมายอิสลามทั้งสี่ อันได้แก่ สำนักกฎหมายหะนะฟี มัลิกีย์ อัลชาฟีอีห์และอะหฺมัด

2. การคัดสรรเอกสาร พิจารณาจากชื่อเรื่อง สารบัญ เกี่ยวกับบทบัญญัติการพิทวาในกฎหมายอิสลาม โดยให้ความสำคัญต่อการอ้างอิงอัลกุรอานและหะดีษที่ปรากฏอยู่ในระบบการอ้างอิงของเอกสารดังกล่าว

3. วิเคราะห์บทบัญญัติการพิทวาในกฎหมายอิสลาม ตามแนวการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยวิธีการเรียบเรียงข้อมูลประกอบการอธิบาย การให้ข้อสังเกต และการวิจารณ์ และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Al-Khatib,1981 : 89,109 ; Abu Sulaiman, 1986 : 78 - 79 ; Al-Ansari, 1997 : 66-73 ; Fadhlullah,1998 :136) โดย วิธีการเรียบเรียงข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลในหัวข้อที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากเอกสารปฐมภูมิทางกฎหมายอิสลาม และเอกสารทางกฎหมายอิสลามระดับอื่น ๆ โดยผู้วิจัยจะอธิบาย ให้ข้อสังเกตหรือวิจารณ์ตามความเหมาะสม ส่วนการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอทัศนะทางกฎหมายอิสลามพร้อมระบุแหล่งที่มา การอ้างอิงแหล่งที่มาของทัศนะ การโต้แย้งโดยการเปรียบเทียบกับแหล่งที่มาของทัศนะอื่น ๆ อธิบายสาเหตุความเห็นต่างทางทัศนะ การให้นำนักเหตุผลและแหล่งที่มาของทัศนะเหล่านั้นและการสร้างข้อสรุป (Al-Khatib,1981 : 89,109 ; Abu Sulaiman, 1986 : 78 - 79 ; Fadhlullah,1998 :136 ; Al-Ansari, 1997 : 90-92) โดยการนำเสนอทัศนะทางกฎหมายอิสลาม ผู้วิจัยจะนำเสนอทัศนะทางกฎหมายอิสลามตามลำดับการก่อตั้งสำนักกฎหมาย โดยจะเริ่มด้วยสำนักกฎหมายหะนะฟี มัลิกีย์ อัลชาฟีอีห์และอะหฺมัดตามลำดับ และในการให้นำนักเหตุผลและแหล่งที่มาของทัศนะเหล่านั้นและการสร้างข้อสรุป ผู้วิจัยจะใช้หลักการพิจารณาของนักอศุลอัลฟิกฮ์ เช่น การให้นำนักแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามตามลำดับความสำคัญ โดยเริ่มพิจารณาจากแหล่งที่มาหลักอันได้แก่ อัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามด้วยแหล่งที่มารอง เช่น อิจญ์มาอฺ กิยาส หรืออื่นๆ (Abu Sulaiman, 1986 : 78 – 79)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพิทวาและมุฟตีฮ์ในประเทศต่างๆ

การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพิทวาและมุฟตีฮ์ในประเทศต่างๆ ดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยศึกษารายละเอียดของความจำเป็นและประวัติความเป็นมาของมูฟตียวิธีการ กฎเกณฑ์และลักษณะพิตวา รูปแบบการพิตวาในประเทศมุสลิมที่มีมูฟตียตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศอียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย มาเลเซีย และบรูไน ประเทศมุสลิมที่ไม่มีมูฟตียตามกฎหมายบ้านเมือง ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยและมีมูฟตียตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และกัมพูชา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารทางกฎหมายอิสลามในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Al-Ansari, 1997 : 66-73 , 90-92)

ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผู้วิจัยใช้วิธีการเรียบเรียงข้อมูล ประกอบการอธิบาย การให้ข้อสังเกต และการวิจารณ์ (Al-Khatib,1981 : 89,109 ; Abu Sulaiman, 1986 : 78 - 79 ; Al-Ansari, 1997 : 66-73 ; Fadhlullah,1998 :136) โดยที่วิธีการเรียบเรียงข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการพิตวาและมูฟตียในประเทศต่าง ๆ จากตำราเอกสารงานวิจัย และเอกสารรายงานการประชุมสัมมนาที่เขียนโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้สอน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพิตวา โดยผู้วิจัยจะอธิบาย ให้ข้อสังเกต หรือวิจารณ์ตามความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาความจำเป็น ความเป็นไปได้ และรูปแบบของมูฟตียแห่งประเทศไทย

การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาความจำเป็น ความเป็นไปได้และรูปแบบของมูฟตียแห่งประเทศไทย ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติการพิตวาในกฎหมายอิสลาม รูปแบบการพิตวาและมูฟตียในประเทศต่าง ๆ มาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และการทำแบบสัมภาษณ์ พร้อมตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เพื่อศึกษาความจำเป็น และความเป็นไปได้ของมูฟตียแห่งประเทศไทย

ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ส่งหนังสือขอสัมภาษณ์พร้อมแบบสัมภาษณ์
2. ติดต่อขอนัดวัน เวลาและสถานที่สัมภาษณ์หลังจากวันส่งแบบสัมภาษณ์
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) โดยขออนุญาต

บันทึกเทป และจัดสรุป

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์รูปแบบของมูฟตียแห่งประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) และข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม และรูปแบบการพิตวาในประเทศมุสลิมในประเทศต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 6 สรุป และนำเสนอรายงานการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ปรับปรุงแก้ไขการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาในทบทวนญัตติอิสลาม และความจำเป็น ความเป็นไปได้และรูปแบบของมูฟตีแห่งประเทศไทยตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ
2. สรุปผลและปรับปรุงแก้ไขขั้นสุดท้าย
3. เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

Prince of Songkla University
Pattani Campus